

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ**

*∨ Українська законодавча база
у сфері гендерної політики*

- **ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА**

*∨ Наявність укриття
як норма при зведенні новобудов*

- **АВТОРСЬКЕ ПРАВО**

*∨ Авторські права при виготовленні
відеоконтенту*

№ 8 (316) КВІТЕНЬ 2026

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 8 (316) 2026

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про кримінальну відповідальність
за антисемітизм 3
Військовий збір залишиться і після війни:
В. Зеленський підписав Закон України..... 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л.
Українська законодавча база у сфері гендерної
політики 4
Кривецький О.
Наявність укріття як норма при зведенні
новобудов 10
Вакульчук В.
Авторські права при виготовленні
відеоконтенту 13

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 17

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про кримінальну відповідальність за антисемітизм

Президент України В. Зеленський підписав Закон України щодо кримінальної відповідальності за антисемітизм. Про це йдеться у картці законопроекту № 2037-ІХ.

Цей Закон Верховна Рада України підтримала 15 лютого 2022 р., а Президент України підписав його 14 квітня 2026 р. Його створили, щоб узгодити Кримінальний кодекс України із Законом України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні».

У Пояснювальній записці йдеться, що раніше це питання не було достатньо конкретно врегульоване, тому виникла потреба внести

зміни до ст. 161 Кримінального кодексу України.

Головна мета цього Закону – посилити боротьбу з антисемітизмом і запобігати його проявам в Україні на законодавчому рівні.

Зміни передбачають, що за дії, які можна вважати проявами антисемітизму, буде встановлена чітка кримінальна відповідальність.

Очікується, що його впровадження допоможе зменшити випадки антисемітизму та краще захищати права людей (*LB.ua (https://lb.ua/pravo/2026/04/14/732576_prezident_pidpisav_zakon_pro.html)*). – 2026. – 14.04).

Військовий збір залишиться і після війни: В. Зеленський підписав Закон України

Президент України В. Зеленський підписав Закон України, який передбачає продовження сплати військового збору ще на три роки після завершення війни.

Про це свідчить інформація на сайті Верховної Ради України.

Ідеться про зміни до Податкового кодексу України, зокрема до п. 16-1 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення», що регулює порядок справляння військового збору.

Документ закріплює норму, за якою військовий збір залишатиметься чинним не лише під час воєнного стану, а й впродовж трирічного періоду після його завершення.

Нагадаємо, наразі військовий збір встановлений на рівні:

5 % – для фізичних осіб (для військовослужбовців та працівників сектору

безпеки і оборони – 1,5 % із доходів у вигляді грошового забезпечення (крім доходів, звільнених від оподаткування військовим збором);

10 % від мінімальної зарплати – для ФОП 1, 2 і 4 груп;

1 % від доходу – для платників єдиного податку 3 групи (ФОП та юридичних осіб, крім е-резидентів).

Зауважимо, що цей Закон є частиною зобов'язань України перед МВФ для отримання нової частини коштів. Рада виконавчих директорів МВФ уже схвалила нову програму фінансування для України розміром 8,1 млрд дол. на 2026–2029 рр. (*TCH (<https://tsn.ua/groshi/viyskovyy-zbir-zalyshytsia-i-pislia-viyny-zelenskyu-pidpysav-zakon-3061424.html>)*). – 2026. – 14.04).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Українська законодавча база у сфері гендерної політики

Україна багато років послідовно проводить роботу із законодавчого забезпечення політики гендерної рівності, гармонізуючи національне законодавство у цій сфері з європейськими нормами.

Фундаментом стало прийняття Конституції України, де вперше на найвищому рівні, у ст. 24 було закріплено принцип рівності прав і свобод жінок і чоловіків. Наступний ключовий етап для України в цій царині було пройдено 20 років тому, коли набрав чинності Закон України № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Документом було визначено поняття «гендерна рівність», закріплено державну гендерну політику та введено механізм її реалізації.

Основою правових підходів до формування державної гендерної політики є принципи міжнародного права, сформульовані в міжнародних документах з прав людини¹, розроблених ООН та її структурами, Радою Європи, ОБСЄ, а також Європейським Союзом та НАТО, курс на членство в яких закріплено в Конституції України². Вони містять безпосередні зобов'язання держав насамперед у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Окреме місце серед цих документів належить Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок³.

¹ Гендерна політика в нормативно-правових документах. Національна соціальна сервісна служба України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/genderna_polityka_v_normatyvno-pravovyh_dokumentah.pdf

² Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

³ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

Регулювання гендерної політики в Україні базується на низці нормативно-правових актів. Крім зазначених вище, варто відзначити Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012)⁴. Прийнятий у 2011 р. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» спрямований на захист жінок та дівчат, які часто стають жертвами торгівлі людьми.

Норми, які забороняють дискримінацію за ознакою статі у трудових відносинах та забезпечують рівні права та можливості жінок і чоловіків у сфері праці містяться у Кодексі законів про працю України⁵, прийнятому у 2015 р.

Верховна Рада України прийняла низку інших законодавчих актів, спрямованих на забезпечення гендерної рівності. Серед них: Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 19.12.2024 р., Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 20.11.2024 р., Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» від 20.11.2024 р.

Як бачимо, робота щодо забезпечення гендерної рівності продовжується в Україні і під час війни. За словами Урядової уповноваженої з питань гендерної політики

⁴ Гендерна рівність у місцевому політичному житті та гендерна концепція у місцевій політиці в Україні. 2018. URL: <https://tm.coe.int/-/16808a2a51>

⁵ Кодекс законів про працю України . Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

К. Левченко⁶, незважаючи на руйнівний вплив повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, наша держава працює над реалізацією принципів, закладених у результатах Міжнародної конференції з відновлення України в 2022 р., коли гендерна рівність та інклюзія були визнані серед основних принципів відновлення нашої держави. Зокрема, були створені Платформа забезпечення гендерного мейнстримінгу та інклюзії у відновленні та Альянс за гендерно-чутливе та інклюзивне відновлення тощо.

У 2022 р. Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція). Це документ, що запроваджує міжнародний стандарт захисту жінок від усіх форм насильства, включно з домашнім та дозволяє створювати нові можливості міжнародного співробітництва для захисту громадян⁷.

У 2018 р. ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». А у березні поточного року Президент України В. Зеленський підписав «Проект Закону про внесення змін до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України щодо вдосконалення механізмів забезпечення

військової дисципліни, запобігання і протидії проявам дискримінації та сексуальним домаганням»⁸, який впроваджує підходи, що передбачають пріоритет захисту прав, безпеки та гідності постраждалої особи і відповідає сучасним стандартам сектору безпеки і оборони. Цей документ є важливим кроком до формування безпечного, справедливого та професійного середовища у Силах оборони України.

Отже, на сьогодні, можна говорити про те, що вітчизняна політично-правова база гарантує: рівні права і недискримінацію; рівні права чоловіків і жінок (особливо на ринку праці), захист вагітних жінок і материнства, захист від насильства щодо жінок, політичну участь жінок. Передусім законодавчо забезпечено рівну участь представників обох статей у процесі прийняття рішень, впровадженні позитивних заходів, підтримці батьківства та балансу між кар'єрою та особистим життям. Крім того, всі законодавчі акти в Україні мають обов'язково пройти гендерну експертизу й усі невідповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків мають бути усунуті. Законодавчо закріплено також зобов'язання виконавчих органів та органів місцевої влади України щодо забезпечення гендерної рівності. Серед них: реалізація національної і регіональної програм із забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків; формування середовища, сприятливого для поєднання кар'єри та родини для жінок і чоловіків; надання доступних соціальних і побутових послуг; організація освітніх кампаній з питань гендерної рівності; співпраця з громадянським суспільством у забезпеченні рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків; подання пропозицій щодо покращення законодавства у гендерній сфері; сприяння гендерним дослідженням; вживання позитивних заходів, спрямованих на досягнення гендерного паритету у суспільстві.

⁶ Забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків: стан, здобутки та зони розвитку Україна. 2024 рік . Урядовий портал: Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ind-57-gender-policy/2025-gendernapolitika-v4-1.pdf>

⁷ Верховна Рада України підтримала ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству. Урядовий портал: Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-ukrayini-pidtrimala-ratifikaciyu-konvenciyi-radi-evropi-pro-zapobigannya-nasilstvu-shchodo-zhinok-i-domashnomu-nasilstvu>

⁸ Забезпечуємо рівні права жінок та чоловіків у Силах оборони, – Міністерство оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/news/zabezpechuiemo-rivni-prava-zhinok-ta-cholovikiv-u-sylakh-oborony>

У 2017 р. в Україні було створено посаду Уповноваженого Верховної Ради України з питань політики гендерної рівності, яка сприятиме впровадженню ефективного механізму в галузі гендерної рівності та підвищенню ефективності заходів у цій сфері.

Окрему роль в регулюванні гендерної політики в Україні відіграють підзаконні акти. Наприклад, Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року визначає напрями державної політики у цій сфері⁹.

Уряд України постійно працює над питаннями впровадження принципів гендерної рівності у повсякденне життя українців.

Так, на покращення розуміння у суспільстві суті та завдань державної гендерної політики розроблено Міністерством культури та інформаційної політики України План заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності¹⁰, затверджений КМУ у 2023 р. Міністерство також створило Методичні рекомендації з висвітлення у ЗМІ питання гендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та гендерних стереотипів¹¹.

Міністерство економіки України розробило Національну стратегію подолання гендерного розриву в оплаті праці (одного з основних показників наявності гендерної дискримінації) та операційний план з її реалізації¹². Метою

⁹ Кабінет Міністрів України Розпорядження від 2 травня 2025 р. № 439-р Київ «Деякі питання реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2025-%D1%80#Text>

¹⁰ Розпорядження КМУ від 27 січня 2023 р. № 79-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-2023-%D1%80#Text>

¹¹ Методичні рекомендації з висвітлення в медіа гендерної рівності, запобігання насильству, проявам сексизму та гендерних стереотипів. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: https://cje.org.ua/wp-content/uploads/UKR-E-METODYCHNI-REKOMENDATSIYI_MKIP_compressed.pdf

цієї Стратегії визначено досягнення до 2030 року сталого скорочення гендерного розриву в оплаті праці шляхом розроблення ефективних механізмів для забезпечення прогресу у відповідній сфері. Зокрема, для досягнення відповідної мети виокремлено такі стратегічні цілі: удосконалення законодавства про рівну оплату праці; створення сприятливих умов для подолання стереотипів і дискримінації щодо професій за ознакою статі. Документ передбачає заходи із подолання стереотипів і дискримінації за ознакою статі; вдосконалення законодавства про рівну оплату праці, створення умов для поєднання сімейних та професійних обов'язків¹³.

Сектор безпеки та оборони затвердив низку документів, що унормовують порядок проведення службових розслідувань при випадках дискримінації та сексуальних домагань в Державній службі України з надзвичайних ситуацій¹⁴, Державній прикордонній службі України¹⁵, Національній поліції України¹⁶.

Багато уваги приділяється питанням проведення гендерно-правової експертизи чинного законодавства, яка визначена Законом України «Про забезпечення рівних прав та

¹² Міжнародний день рівної оплати праці. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/index.php/uk/news_details/mizhnarodnij-den-rivnoyi-oplati-praci

¹³ Розпорядження КМУ від 15 вересня 2023 р. № 815-р «Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text>

¹⁴ Наказ МВС від 30.09.2021 № 673. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1274-21#Text>

¹⁵ Наказ МВС від 08.11.2021 № 815. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0039-22#Text>

¹⁶ Наказ МВС від 28.09.2022 № 615. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1239-22#Text>

можливостей жінок і чоловіків»: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2018 р. № 997¹⁷ (документ постійно удосконалюється, шляхом внесення необхідних змін¹⁸). У Міністерстві юстиції України зазначають, що проведення такої експертизи дозволяє ще на етапі підготовки нормативно-правових актів запобігти появі норм, які можуть обмежувати права однієї зі статей або посилювати нерівність у соціальній, економічній чи правовій сферах¹⁹.

Наказом Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 р. № 86²⁰ затверджено ефективний інструмент реалізації збалансованої гендерної політики в Україні – Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів.

Цією інструкцією вперше надається визначення термінів: що таке гендер, гендерний аналіз, стать. Окрім того, описано етапи підготовки проєктів законів або інших нормативних актів, зазначено, що до обговорення законопроектів мають залучатися представники громадських об'єднань, іноземних неурядових організацій, які працюють у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та репрезентують різні групи жінок і чоловіків. Причому висловлені ними під час обговорення пропозиції мають враховуватися під час

¹⁷ Постанова від 28 листопада 2018 р. № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи». Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-provedennya-genderno-pravovoyi-ekspertizi>

¹⁸ Постанова від 13.02.2024 р. № 155 «Про внесення змін до Порядку проведення гендерно-правової експертизи». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-2024-%D0%BF#Text>

¹⁹ У Мін'юсті пояснили, що таке гендерно-правова експертиза та для чого вона потрібна. Юриджна Газета. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/u-minyusti-poyasnili-shcho-take-gendernopravova-ekspertiza-ta-dlya-chogovona-potribna.html>

²⁰ Наказ Міністерства соціальної політики від 07.02.2020 № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

підготовки остаточного варіанта проєкту нормативно-правового акту.

Окрім того, закладається норма про контроль за ефективністю реалізації законодавчих гендерних ініціатив. У разі, якщо ці ініціативи виявляться неефективними, аналізуються причини цього із розглядом подальшої можливості внесення відповідних змін до ухвалених нормативно-правових актів.

Не дивлячись на наявну законодавчу базу з питань гендерної рівності, на практиці існують певні прогалини між процедурами й інституційними інструментами, які мають забезпечувати реалізацію гендерної перспективи в місцевій політиці, участі жінок у суспільному житті чи розробці цільових заходів для покращення їх становища.

Експерти наголошують на наявності в Україні численних проблем у сфері реалізації гендерної політики. Серед них: стереотипи та культурні бар'єри, що перешкоджають рівності можливостей; слабка інституційна підтримка та низька ефективність механізмів моніторингу дотримання законодавства; недостатня представленість жінок у політичній та економічній сферах; недостатнє фінансування гендерних програм²¹.

Однак досі на законодавчому рівні не вирішено питання створення механізму, який дозволить парам, що не перебувають у шлюбі, отримати базовий правовий захист.

У березні 2023 р. народний депутат фракції «Голос» І. Совсун зареєструвала у парламенті законопроект № 9103²² про запровадження реєстрованих партнерств, який випишує права та обов'язки партнерів, а також процедуру реєстрації та припинення таких союзів. Такий Закон очікують не лише представники ЛГБТК+ середовища, для яких офіційний

²¹ Інформація про Україну для розгляду Комітетом з питань ліквідації дискримінації щодо жінок на його 83-й сесії (10–28 жовтня 2022 р.). ЮрФем. URL: <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/cedaw.pdf>

²² Проєкт Закону про інститут реєстрованих партнерств № 9103 від 13.03.2023. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/41497>

шлюб наразі недоступний. На сьогодні прийняття такого документа є актуальним і для гетеросексуальних партнерів, які з різних причин не укладають традиційного шлюбу і для яких наразі немає можливості юридично врегулювати питання розпорядження спільним майном, отримання спадку одного з партнерів після смерті, призначення пенсії, отримання грошової допомоги та інших соціальних гарантій, офіційного розпізнання тіла в разі смерті одного з партнерів тощо.

Цивільні (реєстровані) партнерства – це рішення, яке вже давно працює в багатьох європейських країнах і може стати рятівним механізмом для тисяч українців. Першою європейською країною, яка у 1989 р. запровадила цивільні партнерства саме для одностатевих пар, стала Данія. Цей крок був революційним і започаткував хвилю змін на континенті. Згодом приклад Данії перейняли Швеція, Нідерланди, Франція, Велика Британія, Німеччина та інші країни. У Франції, наприклад, із 1999 р. існує інститут PACS (пакту громадянської солідарності), яким можуть скористатися як гетеро-, так і одностатеві пари. У Великій Британії цивільні партнерства запровадили у 2005 р., а згодом стало можливим і повноцінне одностатеве одруження²³.

Ці та інші фактори зумовлюють потребу в удосконаленні не лише законодавчої бази, а й практичних механізмів її реалізації.

Заступник голови Комітету Національної асоціації адвокатів України з питань гендерної політики Ю. Григоренко²⁴, вважає, що надалі розвиток правового регулювання гендерної політики в Україні має здійснюватися в кількох напрямках:

²³ Право на підтримку. Чому ми потребуємо узаконення цивільних партнерств. hromadske. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/246956-pravo-na-pidtrymku-chomu-my-potrebuyemo-uzakonennia-tsyvilnykh-partnerstv>

²⁴ Григоренко Ю. Правове регулювання гендерної політики в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Національна Асоціація Адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/publications/9663-pravove-regulyvannya-gendernoi-politiki-v-ukraini-suchasnij-stan-i-perspektivi-rozvitku.html>

1) гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами. Важливо забезпечити повну імплементацію європейських норм та рекомендацій щодо гендерної рівності, що сприятиме підвищенню рівня правозастосування;

2) розширення можливостей для жінок у політичній, економічній та соціальній сферах через введення квот і спеціальних програм підтримки;

3) підвищення рівня правової обізнаності та гендерної культури в суспільстві, що передбачає активну інформаційну кампанію та освітні програми;

4) посилення інституційного забезпечення гендерної політики. Варто розвивати інститути, які відповідають за реалізацію гендерної політики, та забезпечити ефективний моніторинг і контроль за дотриманням законодавства.

На шляху удосконалення гендерного законодавства важливим орієнтиром для України стає досвід країн ЄС, які мають добре розвинені законодавчі та інституційні механізми забезпечення рівності прав жінок і чоловіків, а також боротьби з дискримінацією за ознакою статі.

Ефективною для нашої держави є співпраця з EIGE (Європейським інститутом із гендерної рівності) що забезпечує методологічну та практичну базу для євроінтеграції у сфері прав людини та соціальної політики. Зокрема, Україна вже запровадила власний Індекс гендерної рівності за методологією EIGE. Це дозволяє оцінювати успіхи країни за тими ж критеріями, що й країни ЄС (праця, гроші, влада, здоров'я, час, знання)²⁵.

У щорічному дослідженні Всесвітнього економічного форуму (WEF), яке оцінює рівень рівноправності між жінками та чоловіками Global Gender Gap Report опублікованому в 2025 р., Україна посідає 62 місце за показником гендерного розриву серед 146 країн²⁶. Також у

²⁵ Індекс рівності в Україні. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ind-57-gender-policy/gender-index-ukr-web-1.pdf>

²⁶ Місце України в Gender Gap Report 2025: які проблеми підсвічує статистика. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ekonomika/gender-gap-report-2025.html>

звіті зазначається, що досягнення гендерної рівності у оплаті праці можливе лиш через 134 роки або п'ять поколінь. Позаяк подолання гендерного розриву в оплаті праці в Україні потребує комплексного підходу та вжиття низки заходів, які загалом будуть сприяти забезпеченню гендерної паритетності у трудовій сфері. Як показували численні довоєнні дослідження, жінки в Україні мають фактично рівні можливості у сфері освіти, доступу до медичних послуг і правосуддя. А от у сфері політичного представництва і керівництва державними та економічними процесами, тобто у сферах з максимальною концентрацією фінансових та владних ресурсів в Україні порівняно з країнами Європи зберігається найнижчий рівень гендерного балансу. Варто наголосити, що гендерна політика в нашій державі поступово змінюється, але, за словами фахівців, зміни ці поки що несистемні.

В умовах війни, за словами Урядової уповноваженої з питань гендерної політики К. Левченко, гендерні нерівності мають тенденцію до посилення, оскільки на тлі воєнних дій зростає акцентуалізація на вирішенні значної кількості складних побутових питань (зокрема, відсутності електричної енергії, води,

зв'язку, руйнації житла тощо). Жінки змушені концентруватися на справах, пов'язаних із виживанням домогосподарств, а не на побудові власної кар'єри та самореалізації. Тобто створюються нові гендерні нерівності, які впливають не тільки на сьогоденне життя, але й які будуть впливати далі на гендерну культуру суспільства після перемоги, зазначає К. Левченко²⁷.

Підсумовуючи, варто зазначити, що еволюція законодавчого забезпечення гендерної рівності в Україні пройшла шлях від декларативних норм до гармонізації зі стандартами ЄС. Повномасштабна війна стала водночас і викликом, і каталізатором: вона актуалізувала ратифікацію Стамбульської конвенції та висвітлила ключову роль жінок у секторі безпеки, оборони та гуманітарного реагування. Попри позитивну динаміку у вигляді посилення міжнародної підтримки та визнання жіночого лідерства, на жаль можемо констатувати і зростання вразливості постраждалих від насильства та ризики консервативного відкату. Відтак, подальша стратегія забезпечення гендерної рівності в Україні має зберігати та посилювати її як невід'ємну частину стійкості та відновлення держави.

²⁷ В умовах війни створюються нові гендерні нерівності – уповноважена уряду. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695364-v-umovah-vijni-stvoruutsa-novi-genderni-nerivnosti-upovnovazena-uradu.html>

О. Кривецький, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Наявність укриття як норма при зведенні новобудов

Президент України В. Зеленський підписав Закон України № 4778-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, формування фонду захисних споруд цивільного захисту, створення класів та центрів безпеки»²⁸, який запроваджує обов'язкове будівництво укриттів (захисних споруд цивільного захисту) для всіх нових об'єктів житлової та інфраструктурної забудови. Цей документ є частиною комплексної реформи системи цивільного захисту, спрямованої на підвищення ефективності її роботи під час особливого періоду, задля безпеки громадян та стійкості громад до надзвичайних ситуацій. Відповідний Закон визначає повноваження органів державної влади і місцевого самоврядування у сферах цивільного захисту та містобудування, створює правові засади для розбудови мережі сучасних центрів безпеки та спеціальних класів безпеки в територіальних громадах, а також скасовує застарілі норми та усуває термінологічні неузгодженості у законодавстві. Крім того, Закон запроваджує цифровізацію процесів, а саме: облік пожежно-рятувальних підрозділів та атестованих аварійних служб вестиметься в електронному форматі.

Згідно Закону, наявність захисних споруд тепер є обов'язковою умовою для введення об'єктів у експлуатацію, а схеми захисних споруд буде інтегровано безпосередньо в містобудівну документацію на всіх рівнях – від місцевого до державного. Це означає, що жоден новий житловий комплекс, торговий центр, освітній заклад або інший інфраструктурний

об'єкт не зможе отримати дозвільні документи на будівництво, бути спроектованим та введеним в експлуатацію без передбаченого проектом та належним чином облаштованого укриття (сховища), яке відповідає сучасним нормам цивільного захисту. Таким чином, для будівельних компаній, девелоперів та архітектурних бюро це вимагатиме докорінного перегляду підходів до проектування.

Законом встановлено, що будівництво захисних споруд цивільного захисту або споруд подвійного призначення має обов'язково передбачатися під час нового будівництва низки об'єктів. Зокрема, така вимога стосується:

– багатоквартирних будинків, гуртожитків та готелів, в яких постійно перебуватимуть понад 50 осіб або періодично понад 100 осіб;

– закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, центрів надання адміністративних послуг;

– вокзалів із пасажиропотоком 1500 і більше осіб на добу, а також об'єктів метрополітену, аеропортів, морських і річкових портів;

– громадських будівель класу СС2 і СС3, в яких постійно перебувають понад 150 осіб або періодично понад 500 осіб;

– об'єктів господарювання, що належать або підлягають віднесенню до відповідної категорії цивільного захисту;

– об'єктів критичної інфраструктури І–ІV категорії критичності, на яких передбачено постійне або періодичне перебування персоналу.

Таким чином, вимоги щодо наявності укриттів поширюватимуться на більшість нових житлових, соціальних та інфраструктурних об'єктів. Документ також передбачає можливість створення класів безпеки у закладах освіти, що можуть функціонувати на базі підрозділів державної, місцевої або добровільної пожежної охорони.

Та хоча документ, і справді, містить багато нововведень і незабаром вже набуде чинності, проте, він має в собі деякі суперечності, тому

²⁸ Закон України № 4778-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, формування фонду захисних споруд цивільного захисту, створення класів та центрів безпеки». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4778-20#Text>

викликає певні зауваження в експертному середовищі.

«У законі прописано обов'язковість облаштування укриття при будівництві нових об'єктів, але не сказано якого саме укриття і де воно має бути, – каже експерт з державного управління в галузі містобудування В. Глеба. – Адже у переважній більшості населення укриття асоціюється з якимсь закинутим підвалом або з якоюсь недолугою залізобетонною конструкцією, яка стоїть, але, по суті, є лише тимчасовим необлаштованим модульним притулком на час повітряної тривоги»²⁹. Тобто, за словами експерта, документ не визначає – чи це укриття в підвалі, чи захисна конструкція на землі, у ньому йдеться лише про тотальну зміну в проектуванні та будівництві нового об'єкту та легалізується модульність укриття. Він зазначив, що укриття і раніше були обов'язковими для новобудов, як і паркінги, але паркінги є не скрізь, отже, закони не виконуються. А будівельних об'єктів, які не мали законодавчого підґрунтя, було створено на 77 млрд грн. Тому Закон, на його думку, лобіює інтереси певних будівельних компаній, які просто бажають легалізувати якісь недолугі бетонні конструкції на вулицях. Поміж іншого, експерт також зауважив, що в документі «загубилась» ще й обов'язковість заходів протипожежної безпеки, а деякі прописані норми у Законі скоріше здатні створити суперечності, аніж врегулювати ринок будівництва, і це може мати непередбачувані наслідки для будівельної галузі в цілому.

До речі, цікавим є досвід європейських країн, зокрема, Швейцарії, у бункерах-сховищах якої може розміститися більше людей, аніж проживає у країні. Так, тривіальний на вигляд підземний паркінг у разі надзвичайної ситуації може перетворитися на повноцінний бункер, що здатний вмістити понад 2000 людей. У бункерах передбачені кухні, резервуари з водою обсягом до 186 тис. л, генератори, а також спеціальні

дезактиваційні кімнати на випадок ядерної або хімічної загрози. Швейцарія традиційно робить ставку не на ведення війн, а на захист цивільного населення, тож у країні налічується близько 370 тис. укриттів. Згідно з правилами, під час будівництва житлових будинків власники зобов'язані або звести укриття, або зробити фінансовий внесок на спорудження громадських бункерів³⁰.

А ось Ізраїль давно став прикладом того, як можна жити в умовах ракетного обстрілу, вибухів та інших спроб нападу з боку запеклих сусідів по кордону, маючи спроможність встигнути швидко добігти та сховатися в укриття. Систему захисту мирного населення побудовано в Ізраїлі ще 1950-х роках, і працюватиме вона надійно не лише під час звичайних обстрілів, а й у разі хімічної, біологічної чи ядерної атаки. Згідно Закону України «Про Цивільну оборону України» всі житлові будинки та промислові будівлі в Ізраїлі повинні мати бомбосховища, а новобудови не приймаються в експлуатацію без наявного укриття. Крім того, чинні останнім часом будівельні нормативи вимагають обладнання в квартирах спеціальних захисних кімнат з армованого бетону (мамад), в яких завжди стоїть вода, лежать матраци, є запас їжі, книжки, аптечки, лежать копії документів, гроші, свічки та ін. У деяких будинках облаштовують мамами – спеціальні приміщення на поверсі площею 9 м² для кількох квартир – з металевими герметичними дверима та залізобетонними стінами завтовшки 25–30 см, що можуть витримати будь-яку вибухову хвилю. А у прикордонних до небезпечних районів містах Ізраїлю встановлено десятки укріплених зупинок громадського транспорту, серед яких найбільш популярними є переносні бомбосховища – мігуніти, що мають вигляд куба з бетонних плит, в якому є два незакриті виходи – тобто, в нього можна легко забігти, перечекавши атаку

²⁹ Експерт розкритикував закон про укриття в кожній новобудові та пояснив, що з ним не так, – Громадське радіо. URL: <https://hromadske.radio/news/2026/03/11/ekspert-rozkrytykuvav-zakon-pro-ukryttia-v-kozhniy-novobudovi-ta-poiasniv-shcho-z-nym-ne-tak>

³⁰ Кухня, резервуари з водою, генератори. Як обладнати укриття у Швейцарії. Главком. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/kukhnja-rezervuari-z-vodoju-heneratori-jak-obladnani-ukrittja-u-shvejsariji-1097505.html/>

та падіння уламків, а потім вийти. Всього на території Ізраїлю нараховується понад мільйон підземних бомбосховищ і громадських укриттів, а також забудовники зобов'язані проєктувати в усіх житлових і громадських будівлях вищезгадані укріплені кімнати, дістатися яких можна за кілька секунд, не виходячи з приміщення³¹.

Щодо України, то наразі в нашій державі налічується понад 62 тис. укриттів, які можуть вмістити близько половини населення. Під час повітряної тривоги в більшості випадків доступ до офіційних сховищ є вільним, за можливим винятком укриттів на територіях підприємств

або навчальних закладів, а за незаконну відмову передбачено відповідальність. Водночас влада прагне на законодавчому рівні захистити українців та планує будувати нові сховища не лише в житлових будинках, а й у школах, лікарнях і громадських місцях, аби до 2034 р. забезпечити укриттями до 91 % населення, адже кожне побудоване укриття є запорукою збереження життя українських громадян та свідомим ставленням держави до захисту мирного населення, що має стати нормою в розбудові українського суспільства на шляху до європейської інтеграції.

³¹ Досвід Ізраїлю: укриття у квартирі, в установах, на зупинках і навіть переносні. КР.ua. URL: <https://kr.ua/ua/life/a670754-dosvid-izrajilju-ukrittja-budinku-v-ustanovakh-na-zupinkakh-i-navit-perenosni>

В. Вакульчук, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Авторські права при виготовленні відеоконтенту

Сучасна епоха цифрових технологій вносить свої корективи в усі сфери життя суспільства, збільшуючи насамперед і кількість об'єктів та суб'єктів авторського права, і розширюючи межі дії законодавства щодо них. Нині актуальним є питання захисту авторського права на відео, яке охоплює різноманітні види людської діяльності від створення повнометражного фільму до коротких любительських відеороликів, розміщених у соціальних мережах. І режисер фільмів, і блогер, який створює контент для YouTube, має право на захист результатів своєї творчої праці від незаконного копіювання, розповсюдження тощо. На жаль, незаконне використання чужого відеоконтенту є повсюдним явищем. Важливо розуміти взаємозв'язок між інтернетом і авторським правом, оскільки більшість сучасного контенту створюється і поширюється онлайн.

Сучасними творами авторського права є літературні, усні, музичні, аудіовізуальні твори, твори образотворчого мистецтва, фотографічні твори, комп'ютерні програми, твори архітектури, містобудування та багато ін.³² Варто знати, що авторське право виникає автоматично з моменту створення твору, тобто автор одразу стає повноправним власником прав на свою роботу, тому, щоб отримати захист, не потрібно реєструвати свій твір. Однак все ж таки рекомендується фіксувати дату створення твору та зберігати всі матеріали, котрі підтверджують авторство. Цей принцип отримав назву «презумпція авторства», він закріплений у міжнародних угодах. Мета – допомогти творцям зосередитись на творчості, а не на бюрократії.

Попри факт автоматичного виникнення авторського права, існує офіційна реєстрація авторських прав, що є найефективнішим доказом їхнього існування.

³² О. Зав'язун. Що варто знати кожному митцю про авторське право? URL: <https://www.juscutum.com/news/shcho-var-to-znati-kozhnomu-mitcyu-pro-avtorske-pravo>

Авторське право має декілька складових, з яких умовно можна виокремити дві великі та принципово різні групи: особисті авторські права і майнові права. Особисті авторські права належать до нематеріальних аспектів творчості. Вони визнають авторство та захищають особистий зв'язок між автором та його твором, зокрема, право на ім'я та право на захист цілісності роботи. Ці права нерозривно пов'язані з особистістю творця. Їх не можна продавати, дарувати чи передавати іншій особі. Охороняються особисті немайнові авторські права безстроково.

Майнові права – це права на матеріальний об'єкт, створений у результаті творчої діяльності людини. Це саме ті права, які дозволяють заробляти на своїй творчості. Ці права включають відтворення, поширення, публічний показ, адаптацію і переклад іншими мовами твору і залежать від бажання автора дозволити чи заборонити іншим особам створення копій твору (відтворення), продаж, оренду, прокат копій (розповсюдження), показ відео в кінотеатрі, виконання пісні автора на концерті, трансляцію кліпу по телебаченню (публічний показ), створення похідних творів (переробка, адаптація, ремікси)³³. Для онлайн-творців найактуальнішим правом є публікація в інтернеті, що дає контроль над розміщенням контенту на сайтах, у соцмережах, на YouTube. Охорона майнових авторських прав в Україні триває все життя автора та 70 років після його смерті.

Базові принципи авторського права є універсальними, але з огляду на специфіку різних видів творчості, існують і відповідні конкретні засоби їх захисту. Авторське право на відеоконтент та YouTube-канали. Чинне законодавство України тлумачить відео як аудіовізуальний твір – результат творчої діяльності, який підпадає під захист

³³ Які є види авторських прав. URL: <https://polikarpov.legal/blogposts/yaki-e-vidi-avtorskih-prav/>

авторського права. Таким чином, відео – це твір, що складається з зафіксованих на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці, цифровому носії тощо) рухомих зображень, зі звуком чи без нього, і який може бути сприйнятий виключно за допомогою екрана³⁴. Закон України «Про авторське право і суміжні права» надає таке визначення аудіовізуального твору: «аудіовізуальний твір – твір у вигляді послідовності епізодів або кадрів зі звуком або без нього, поєднаних між собою цілісним творчим задумом, доступний для сприйняття за допомогою відповідних технічних засобів на певному виді екрана (кіно-, телеекрана тощо), на якому така послідовність кадрів утворює рухоме зображення»³⁵. Отже, будь-яке відео (фільм, відеокліпи, відеоблоги, відео для соціальних мереж, анімація, відеоігри, трансляції вебінарів і лекції як онлайн, так і в записі) є аудіовізуальними творами – об'єктами авторського права. Автором аудіовізуального твору вважається особа, «яка здійснила творчий внесок у його створення»³⁶. Авторами аудіовізуального твору (відео) є режисер-постановник, автор (автори) сценарію для відео, художник-постановник, оператор-постановник, автор музики (композитор) та інші особи, наприклад, людина, яка здійснила свій творчий внесок у створення відео – автор спецефектів, монтажер. Відеоблогер є одноосібним автором відео, адже самостійно виконує всі перелічені вище функції і має права, передбачені законом, у тому числі особисті немайнові права на свій твір.

Отже, відео – це аудіовізуальний твір, який містить у собі декілька елементів: сценарій (літературний твір), режисерську та операторську роботу, гру акторів, графіку та дизайн (твори образотворчого мистецтва), музичний супровід. Власник прав на все відео

як єдине ціле (зазвичай це продюсер або студія) повинен отримати права від авторів усіх цих складових. Для

YouTube-блогерів, які зазвичай є і сценаристами, і режисерами, і виконавцями в одній особі, ситуація простіша.

Утім, варто пам'ятати і про деякі ризики, зокрема такі:

1. Музичний супровід: заборона на використання чужої музики без дозволу. Вихід: музика з фонотеки YouTube або треки, на які автор відео придбав відповідну ліцензію.

2. Content ID – автоматизований помічник автора відео. Система

Content ID виявляє збіги з контентом, захищеним авторським правом. Якщо він виявляє збіг, для відео зі збігом створюється заявка в системі Content ID (генерується автоматично). Заявка може призвести до блокування перегляду відео, монетизації відео через показ у ньому реклами (дохід іноді може розподілятися між власником авторських прав і користувачем, який завантажив спірний ролик), відстежування статистики переглядів відео.

3. Захист бренду каналу: хоча відео захищені авторським правом автоматично, назва каналу, його логотип, унікальна заставка та інші елементи бренду потребують захисту від копіювання та створення каналів-клонів, тому їх варто зареєструвати як торговельну марку.

Одним з актуальних питань інформаційно-бібліотечної діяльності є авторське право в бібліотечній сфері. Установи, які створюють відеоконтент (віртуальні екскурсії, буктрейлери, лекції, вебінари тощо), стикаються зі схожими проблемами, переліченими вище. Найпоширенішим порушенням є використання популярної музики як супроводу відео. Помилковою є думка, що некомерційним організаціям (якими є і бібліотеки), можна не зважати на авторське право і вільно використовувати будь-який музичний супровід до своїх відеороликів. Насправді алгоритми YouTube (Content ID) заблокують відео або передадуть дохід від реклами правовласнику, незалежно від статусу установи. Вирішити проблему можна за допомогою відкритих ліцензій насамперед Creative Commons або

³⁴ Авторське право на відео. URL: <https://polikarpov.legal/blogposts/avtorske-pravo-na-video/>

³⁵ Закон України «Про авторське право і суміжні права». Розділ I. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

³⁶ Авторське право на відео. URL: <https://polikarpov.legal/blogposts/avtorske-pravo-na-video/>

бібліотеки YouTube Audio Library. Ліцензії Creative Commons пропонують гнучкий і зручний підхід до використання об'єктів авторського права у цифровому середовищі. Низка українських творців відеоконтенту активно практикує вільне поширення своїх творів в інтернеті, прагнучи самостійно визначати міру захисту своїх творів і умови їх використання. Ліцензії Creative Commons вже діють у правовому полі України. YouTube Audio Library – це сховище безкоштовної музики і звукових ефектів, котрі користувачі платформи можуть застосовувати у своїх відео без ризику порушити авторські права.

Наступна проблема пов'язана з використанням творів образотворчого мистецтва і книг. Фотофіксація експонатів мистецтва для відео потребує узгодження з митцем або його спадкоємцями. В іншому випадку (якщо, наприклад, демонструється картина, на яку ще діє авторське право) це може вважатися створенням похідного твору, на який розповсюджується авторське право на здійснений переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку твору. Автор похідного твору має право контролювати його використання. Збереження балансу між правами авторів оригінального та похідного твору створює сприятливе середовище для творчості, захищаючи одночасно інтереси всіх сторін³⁷.

Проблемним може виявитися включення до створюваного відеоконтенту «сирітських творів», тобто творів, автори яких невідомі або їх неможливо знайти. У цьому випадку необхідно спиратися на Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 29), яким вводиться механізм роботи з такими творами. Законом дозволяється «використання сирітських творів бібліотеками, музеями з відкритим доступом для відвідувачів, архівами або організаціями із збереження фондів аудіо-, відеозаписів способами відтворення з

метою оцифрування, індексації, каталогізації, збереження або відновлення копії після вжиття заходів із ідентифікації та належного розшуку авторів, інших суб'єктів авторського права, що не призвели до ідентифікації відповідних суб'єктів авторського права або віднайдення ідентифікованих суб'єктів»³⁸.

Щоб уникнути згаданих проблем і не стати порушником, установам необхідно знати механізми захисту, наприклад, спираючись на Safe Harbor – юридичний принцип, який звільняє компанію (заклад, установу) від відповідальності за порушення авторських прав і допомагає мінімізувати ризик правових наслідків за умови дотримання певних умов. Отже, перед публікацією відео установі варто застосувати алгоритм перевірки за такою загальною схемою: дізнатися, чи минуло 70 років від часу смерті останнього співавтора; визначити джерело музики (найкраще, якщо це буде бібліотека YouTube); отримати згоду присутніх у кадрі – лектора або слухачів; упевнитися, що в титрах чи описі вказані імена всіх авторів і назви творів.

Ще один елемент захисту – «правильний» дисклеймер, який може стати важливим кроком для підтвердження доброчесності установи, яка виготовила і розмістила відеоконтент. Варто пам'ятати, що наявність тексту в описі на кшталт: «Це відео створено виключно з некомерційною освітньою та культурно-просвітницькою метою...» не звільняє від відповідальності, але доводить відсутність злого наміру. Найкращий спосіб захистити себе – чітко зазначити наявні ліцензії. Великі бібліотечні установи, зокрема Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського у своїх офіційних відео використовують посилання на те, що контент базується на їхніх фондах.

Простим, але дієвим засобом захисту авторського права на відео є знак охорони авторського права – копірайт – © та інформація про автора (авторів) чи правовласника. Цей знак підтверджує, що відео захищене авторським

³⁷ Що таке похідні твори та як вони захищаються законодавством? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/shho-take-poxidni-tvori-ta-iak-voni-zaxishhaiutsia-zakonodavstvom>

³⁸ Закон України «Про авторське право і суміжні права». Розділ II. Ст. 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

правом і його несанкціоноване використання заборонено.

Зазначимо, що Закон України «Про авторське право і суміжні права» у ст. 22 надає перелік випадків вільного використання творів, тобто без дозволу суб'єктів авторського права: 1) безоплатно, без зазначення імені автора і джерела запозичення і 2) безоплатно, але з зазначенням імені автора та джерела запозичення. У першому випадку допускається відтворення твору у зв'язку з ремонтом обладнання, перевірку функціонування якого неможливо здійснити без використання твору; відтворення твору у вигляді макета, креслення або плану будівлі чи іншої капітальної споруди з метою реконструкції; відтворення творів для забезпечення судового, адміністративного, кримінального провадження, забезпечення діяльності органів законодавчої, виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, вчинення нотаріальних дій; публічне виконання музичних творів під час офіційних або релігійних церемоній тощо. Такі дії допускаються за умови, якщо відтворення творів та його обсяг відповідають визначеній меті.

Без дозволу суб'єктів авторського права і безоплатно, але із зазначенням імені автора та джерела запозичення, допускається: «використання цитат, включно з їх перекладом з інших мов із правомірно опублікованих творів,

у тому числі статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо це зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються, із семантичним або графічним виділенням меж цитати; відтворення, у тому числі в електронній (цифровій) формі, інтерактивне надання доступу до правомірно опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, уривків з письмових творів, творів образотворчого мистецтва, фотографічних творів, аудіовізуальних творів як ілюстрацій у виданнях, програмах організацій мовлення, звукозаписах чи відеозаписах для забезпечення та реалізації освітнього процесу або з метою наукових досліджень, якщо такі дії не мають самостійного економічного значення в обсязі, що відповідає визначеній меті тощо»³⁹. Отже, ст.22 дозволяє використання творів без дозволу автора в певних обсягах для некомерційних цілей (цитування, ілюстрації в навчальних цілях). Вичерпний перелік випадків вільного використання творів зазначений у ст. 22–28 цього Закону.

Таким чином, авторське право є важливим інструментом захисту творів митця (автора). І хоча авторське право на твори виникає автоматично при їх створенні, авторам рекомендується здійснювати реєстрацію своїх творів для доведення авторства у спірних ситуаціях.

³⁹ Закон України «Про авторське право і суміжні права» . Розділ II. Стаття 22. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/ed20260731#Text>

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Андрій Длігач, доктор економічних наук, засновник і голова групи компаній Advanter Group

Податковий суспільний договір: Чому ми досі платимо «своїм», а не державі?

Українці феноменальна нація – ми здатні за лічені години закрити збір на «Байрактари» чи морські дрони, демонструючи всьому світу небачений рівень горизонтальної довіри та солідарності. Але як тільки мова заходить про сплату податків, та сама людина, що щойно донатила тисячі на ЗСУ, може почати шукати способи мінімізації. Чому так?

Відповідь болюча, але чесна: «Чого я буду платити податки державі, коли знаю, що вона неефективна й корумпована»? Це питання, яке я чую від бізнесу щодня. І це не просто скарга на високі ставки. Це вирок чинному суспільному договору.

Ми опинилися в пастці «економіки виживання». Поки дискутуємо про косметичні зміни в податковому кодексі, підприємці, таланти, креативний клас обирають інші юрисдикції. І не тому, що вони не люблять Україну, а тому, що вони не бачать перспективи, не розглядають податки як інвестиції у власну безпеку та розвиток. При цьому ті самі підприємці сплачують часто вищі податки в інших країнах. Бо бачать і перспективу, і податки як інвестиції.

Нещодавно на ефірі мене запитали чи існує в Україні податкова культура. Звичайно, вона є, але вона деструктивна. Це культура «тихого саботажу», де держава вдає, що дбає про добробут і умови для розвитку, а бізнес вдає, що платить податки.

Ми побудували унікальну систему «горизонтального виживання»: підприємець не платить повністю ПДФО та ЄСВ не тому, що він жадібний, а тому, що він раціоналізує це питання. Він краще підніме зарплату через «конверт», щоб утримати працівника, бо в

офіційний спосіб просто вже не потягне цю гонитву зростання зарплат через дефіцит персоналу. Так і працівник вважає, що краще напряду допомогти своїм батькам-пенсіонерам, бо через державне «сито» до них дійдуть копійки у вигляді державної пенсії.

Пора вже вийти з цього замкненого кола. Податки – це не «данина» на утримання бюрократичного апарату. Це наша плата за найм державних інституцій. І якщо ми хочемо збудувати країну, яка стане магнітом для капіталу та талантів, нам потрібна не тільки реформа податкових ставок.

Нам потрібна зміна парадигми: від податків як інструменту контролю – до податків як інструменту стимулювання нашого спільного розвитку. В умовах війни і напередодні великих глобальних економічних потрясінь економічна свобода – це вже не питання мрій, це критична умова виживання країни.

Податковий тупик: Чому «контроль» вбиває «розвиток»

Хтось, можливо, думає, що податкова політика – це про цифри в бюджеті. Але насправді це про стимули. І якщо подивитися на українські реалії без рожевих окулярів, то стає зрозуміло, що наша система налаштована не на зростання, а на віджимання. Держава десятиліттями поводитися як короткозорий акціонер, якого цікавлять дивіденди «тут і зараз», навіть якщо завтра «компанія» збанкрутує.

По факту маємо систему планового збору податків у вигляді відсотку з обороту бізнесу, що дає можливість податківцю тиснути, підприємцю оптимізувати і обом сторонам корумпувати систему. 38% зарплат (по даним моделювання Advanter Group) в тіні. В цілому біля 30% економіки – неофіційний сектор.

По факту ми маємо податкову політику контролю замість політики розвитку. Порівняно

* Збережено стиль і граматику оригіналу

з модернізацією ДПС в центрі, на місця податкова фактично карає бізнес за те, що він намагається бути прозорим.

Ми вже втратили майже 15% ВВП через міграцію українського бізнесу. Це виїзд «мізків», капіталу, ідей, підприємницької енергії. Підприємці їдуть у Польщу чи Естонію не тому, що там низькі податки (часто ні), а тому, що там правила гри прогнозовані.

Там держава – не тільки абстрактна, а й конкретна на рівні місцевих інституцій – сприяє розвитку, реалізації ідей. Бо там податкова – це сервіс, а не каральний орган, який може заблокувати накладні без пояснення причин, просто тому, що «треба виконувати план».

Мені дорікають: реформи не на часі. Але я переконаний, що найкращий час для радикальних трансформацій – це час найбільших викликів. У нас немає десятиліть на еволюцію. Нам потрібен квантовий стрибок.

По-перше ми маємо перезавантажити податкову та митницю – вже є позитивні приклади трансформації інституцій.

По-друге, ми маємо нарешті впровадити податок на виведений капітал. Це фундаментальна річ. Замість того, щоб щороку вираховувати прибуток і сперечатися з податківцями про витрати, ми маємо сказати бізнесу: «Інвестуй у свій розвиток, купи обладнання, розширюйся – і в такому випадку не плати податок на реінвестований прибуток. Заплатиш лише тоді, коли вирішиш вийняти гроші з обороту на власне споживання». Тоді це розширить податкову базу на споживання.

І третє – радикальне зниження навантаження на зарплати. Наші розрахунки показують: якщо знизити сукупне навантаження до 22% від фонду оплати праці, почнеться суттєва детінізація. Люди вийдуть із тіні не тому, що лякаються перевірок і тиску, а тому, що бути добросовісними стає вигідно.

Тут ще раз хочу підкреслити: добросовісність руйнується невідповідними економічними умовами і тим, що сам «лінійний» податківець, митник, прокурор зацікавлений в тому, щоб підприємець змушений був з ним домовлятися. Тобто питання більше до системи, ніж до цінностей.

Ми настільки звикли до ролі жертви системи, що боїмося навіть уявити: а що, як податкова система України стане найкращою в світі? Не просто «терпимою», а магнітом для інвесторів із Лондона чи Кремнієвої долини. У нас для цього є все – від інженерних мізків до високої адаптивності. Не вистачає лише одного – політичної волі визнати, що стара модель віджила, і нарешті дати свободу тим, хто створює додану вартість і потребує зміни економічних умов для стрімкого зростання.

Держава як «сервіс», а не «наглядач»: Повернення суб'єктності

Десятиліттями наші стосунки з державою нагадували стокгольмський синдром. Ми звикли, що «державою» – це хтось «зверху», хто приходить забрати, перевірити або оштрафувати. Але в сучасному світі така модель – це шлях у третій світ. Крапка.

Пропоную подивитися на це інакше. Податки – це не «данина князю». Це абонентська плата або прайм підписка. Ми, громадяни та бізнес, є акціонерами цієї корпорації під назвою «Україна». І ми наймаємо менеджерів – міністрів, податківців, митників – для виконання конкретних функцій. Для захисту кордонів, для справедливого суду, для створення інфраструктури.

Ми – замовники. Держава – сервіс. І як у будь-якому сервісі, у нас має бути право запитати: «За що я плачу?». Яка якість цього продукту? Чи реалізують ці люди ту візію, про яку ми домовлялися на виборах? Бо якщо її немає, то будь-яка податкова політика перетворюється на безглузде перекладання грошей з однієї дірявої кишені в іншу.

Податкова система майбутнього – це не про відповідальність, персоналізацію, сервісність, непомітність. Коли ти натискаєш кнопку в смартфоні, інвестуєш у свій завод, і система тобі не заважає. Вона стимулює. Вона каже: «Ти створюєш робочі місця? Супер, ось тобі податкове навантаження, яке відповідає планам і рівню розвитку. Ти інвестуєш у розробки? Ми тобі допомагаємо, інвестуємо через зниження податкового навантаження на перших етапах, бо разом з тобою заробимо вже на майбутньому зростанні».

Ця позиція радикальна, але логічна: українська податкова система має стати найкращою стимулюючою системою у світі. Не «такою як у Європі», де податки часто є гальмом для інновацій, а набагато крутішою. Щоб таланти з усього світу – інженери, стартапери, архітектори – мріяли перевезти свій офіс саме сюди. Не лише через героїзм наших воїнів, а через те, що тут найвищий рівень економічної свободи.

Держава як наглядач вже померла в окопах цієї війни. Вона не ефективна. На її місці має народитися держава-платформа. Сервіс, який пишається не кількістю зібраних штрафів, а кількістю доларових (а взагалі – і крипто-) мільйонерів, що сплачують податки в Україні. Бо лише заможний народ заможної країни може дозволити собі ефективну державу, потужну армію та безпеку і суб'єктність.

Економічна свобода – це не приємний бонус, це і наша суб'єктність. І перший крок до неї – визнати, що ми більше не дозволимо ставитися до себе як до об'єктів контролю. Ми – замовники цього майбутнього.

Рецепт довіри: Як вивести економіку з «тіні», не зламавши хребет бізнесу

Коли я чую від чиновників, що бізнес треба «притиснути», аби він почав платити, я бачу фундаментальну помилку в розумінні людської природи. Ви не зможете людину любити системою, яка її обкрадає або принижує підозрами. «Обілення» – це не про батіг і штрафи. Це про математику, поведінкові зміни і довіру.

Сьогоднішня податкова система на фонд оплати праці – це податок на створення робочих місць. Це абсурд. Ми караємо підприємця за те, що він дає людям роботу. І що ми отримуємо? Конверти, ФОПи-замінники та постійний стрес для обох сторін.

Але є інший шлях. Наші розрахунки та поведінкове моделювання, які ми в колі провідних економістів обговорюємо роками, показують чітку цифру: 22%. Це той психологічний та економічний поріг сукупного навантаження, нижче якого тінь втрачає сенс. Коли сукупний податок стає зрозумілим і посильним, ризики роботи «всіру» стають дорожчими за саму сплату податків.

Це і є момент істини: бізнес обирає легальність не тому, що «посвятішав», а тому, що це стає раціонально вигідним, безпечним і правильним. Це і є «рецепт довіри». Держава робить перший крок – радикально знижує навантаження і спрощує правила. Бізнес відповідає взаємністю – виходить з тіні. Якщо ми приберемо ці «палки в колесах», ми побачимо вибухове економічне зростання.

Довіра – це вулиця з двостороннім рухом. Держава має перестати бачити в кожному підприємці злочинця, а бізнес має побачити в податках не «втрачені гроші», а інвестицію в країну, де хочеться рости дітей. Це не утопія. Це єдиний вихід, якщо ми не хочемо залишитися країною, яка експортує лише сировину та людей.

Податки як інвестиція в нашу суб'єктність

Переконали, що Україна – це не про бідність. Ми – неймовірно талановитий, адаптивний і крутий народ. Просто подивіться, як наші інженери та підприємці за лічені місяці створюють цілі індустрії з нуля під обстрілами. Уявіть, на що здатна ця енергія, якщо прибрати з її шляху абсурдні перепони та дати їй справжню економічну свободу.

Наш новий суспільний договір в частині податків має бути простим і чесним: податки як інвестиція у майбутнє. Це не «штраф за успіх», а спільна інвестиція в країну-магніт. Країну, де податкова система – найкраща у світі, бо вона непомітна для тих, хто творить, і стимулююча для тих, хто масштабує.

Наша безпека нерозривно пов'язана з нашим економічним зростанням. Це не паралельні процеси – це єдина умова нашого виживання. Тільки багата держава може дозволити собі найкращу зброю, найкращу медицину та найкращу освіту.

Україна має стати найкращим місцем на планеті для народження ідей, запуску бізнесу та реалізації творчого потенціалу. Це і є наша Візія. Ми більше не маємо права грати в «хованки» з державою. Ми маємо стати її свідомими замовниками (https://lb.ua/blog/andrii_dliach/732814_podatkoviy_suspilniy_dogovir.html). – 2026. – 15.04).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Юлія Заплавна, координаторка компоненту «Електронні послуги» Програми EGAP

Рік реформи МСЕК: що змінила нова цифрова система і чому це лише початок

Реформа механіки, принципів та підходів медико-соціальної експертизи – одна з найскладніших трансформацій у сфері охорони здоров'я за останні роки. І водночас – одна з найзатребуваніших у суспільстві.

Програма EGAP, яку впроваджує Фонд Східна Європа за підтримки Швейцарії, понад 10 років працює з цифровою трансформацією державних сервісів в Україні. Наш фокус – ті сфери, де цифрові рішення можуть в першу чергу зменшити корупційні ризики, змінити правила гри та спростити процеси.

Система медико-соціальної експертизи була саме такою сферою.

Складні процедури, непрозорі рішення, залежність від конкретних людей і “домовленостей” – усе це роками формувало недовіру до системи. Її трансформація стала запитом на справедливість, а не просто управлінським завданням.

Робота експертної команди з оцінювання повсякденного функціонування особи (ЕКОПФО) замість медико-соціальних експертних комісій, які визначають ступінь порушення здоров'я на Волині.

На початку 2025 року Україна розпочала перехід до нової моделі – оцінювання повсякденного функціонування особи (ЕКОПФО). Це спроба змінити саму логіку системи: від визначення інвалідності як діагнозу – до оцінки того, як людина живе, функціонує і які потреби має. У межах цієї реформи Програма EGAP долучилася до створення електронної системи – інструменту, що мав зробити процес експертного оцінювання прозорим, відстежуваним і менш вразливим до корупції.

Перший рік роботи системи ЕКОПФО вже дає підстави говорити і про реальні зміни, і про обмеження цих змін.

Реформа медико-соціальної експертизи – одна з тих, яку складно оцінити однозначно. За рік вона встигла стати і прикладом системної зміни і водночас підсвітила виклики.

Як і будь яка системна трансформація, ця реформа, як пиріг, складається з кількох шарів змін, що рухаються з різною швидкістю.

З одного боку – створення нової цифрової системи та зміна організації процесів. З іншого – значно складніший рівень: переосмислення самої логіки оцінювання людини, ролі лікаря і взаємодії між медичною та соціальною системами.

Що реально змінилося

Якщо дивитися на реформу через призму процесів, зміни – відчутні.

За рік система пройшла через значне навантаження: понад 600 тисяч пацієнтів і більш ніж 500 тисяч розглянутих справ. І це – з урахуванням того, що вона одночасно “успадкувала” понад 48 тисяч нерозглянутих справ від МСЕК. Звісно це не свідчить про ефективність, але показує масштаб навантаження, з яким працює система в умовах війни та зростання кількості людей з інвалідністю.

Змінився масштаб і сама архітектура системи. Якщо раніше працювали більше ніж 300 МСЕК і понад 1200 лікарів, то сьогодні оцінювання проводять у більш ніж 300 лікарнях, де працюють 1359 експертних команд і понад 7 тисяч лікарів. Це означає принципово іншу доступність.

Одна з ключових змін – маршрут пацієнта. Раніше він виглядав так: людина з паперами – лікуючий лікар – лікарсько-консультативна комісія – МСЕК (повністю офлайн).

Сьогодні маршрут скоротився: людина – лікуючий лікар – експертна команда ЕКОПФО і електронна система.

Це означає менше етапів, менше фізичних переміщень і менше точок, де процес може зупинитися або викривитися.

Сьогодні документи пацієнта більше не зберігають у паперових теках і не губляться між кабінетами. Вони завантажуються в електронну систему і доступні експертній команді незалежно від того, де саме працює лікар.

Направлення на оцінювання формує лікуючий лікар одразу в системі. Це означає персональну відповідальність і менше простору для маніпуляцій або “загублених” рішень.

Пацієнт отримав вибір: проходити оцінювання очно, заочно чи з виїздом команди, а також обирати медзаклад. Це важливий крок до людиноцентричності, якої раніше системно бракувало.

Змінилася і сама логіка формування експертних команд, які оцінюють повсякденне функціонування людини. У новій системі адміністратор, пацієнт і лікарі до дня оцінювання не знають, яка саме команда розглядатиме конкретну справу. Лікарі бачать “заброньований” слот у своєму розкладі, але не бачать даних пацієнта наперед. Кожен член комісії голосує окремо, рішення фіксують поіменно в електронній системі, а далі підписують кваліфікованим електронним підписом.

Важливо, що разом із рішенням команда одразу може призначати допоміжні засоби реабілітації – без додаткових кіл бюрократії.

Скоротився і час проходження оцінювання. Якщо раніше процес міг тривати місяцями через паперові процедури та черги, то сьогодні, за оцінками МОЗ, середній час очікування становить приблизно 19 днів.

Програма EGAP підтримала створення електронної системи та її впровадження. Ми продовжимо розвивати цю систему та удосконалювати її функціонал.

Водночас навіть найбільш продумана електронна система – це лише одна частина реформи. Інші “шари пирога” – це нова філософія, нові підходи та взаємодія між системами. Зокрема, координація між медичною і соціальною сферами: без ефективного соціального супроводу реформа ризикує залишитися адміністративною зміною, а не реальним покращенням якості життя.

Окремий пласт – це методологія оцінювання стану людини, навчання лікарів, питання їхнього навантаження та технічна спроможність лікарень. Саме ця комплексність і визначає головний виклик реформи.

Це складні завдання для держави, але їх можливо подолати. Перший рік був про

створення основи – цифрової, організаційної та інституційної. І цей етап в Україні, попри війну та навантаження на систему, відбувся.

Наступний етап – це робота зі змістом: як саме оцінюється функціонування людини, як лікарі ухвалюють рішення і як ці рішення стають частиною системи підтримки (https://lb.ua/blog/yuliia_zaplavna/733074_rik_reformi_msek_scho_zminila.html). – 2026. – 16.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Андрій Воропаєв, політолог

Освітній реванш: чому спротив реформі штовхає країну до «експорту» власних дітей

Реформа старшої профільної школи, що має стартувати з вересня 2027 року, потрапила у заручники до підступного ворога – системної інерції. Ідеться не про звичайний опір змінам. Це – механізм гальмування, що пронизує всю вертикаль управління, – від парламентських кулуарів до територіальних громад і самоврядних лобістських структур.

Парадокс ситуації у тому, що формально реформу підтримують майже всі. Президент, Кабмін, Міністерство освіти, профільний парламентський комітет і понад 90% громад залучені до процесу побудови нової мережі старшої профільної школи. Втім існує паралельна, непомітна реальність. На кожному її рівні проявляються адепти старого порядку, із усвідомленою мотивацією гальмувати зміни.

Три центри спротиву

Найчастіше аргументи «проти» упаковують у тези про переживання за дітей, захист громад та освітніх традицій. Але якщо уважно придивитися до риторики політичних й освітніх еліт, стає очевидно: там йдеться не про якість освіти і не про долю учнів та освітян. Головний тригер – страх втратити комфортну для себе систему.

Опоненти реформи нечасто наважуються протистояти їй відкрито. Вони здебільшого топлять зміни у політичній облуді, маніпуляціях та управлінській інерції. Так формується вертикаль інерції й саботажу, що

«гасить» процес трансформацій у старшій школі.

Цей спротив лише зовні нагадує брουνівський рух. Насправді це розгалужена система, із управлінською логікою на кожному рівні.

Парламентський чинник страху: технологія «заморозки»

На національному рівні реформа стала площиною великої політичної гри. Усі розуміють, що будь-яка трансформація в освіті – це стрес для батьків, тож цей природний страх став ідеальним паливом для парламентського популізму. Окремі політики, замість того, щоб пояснювати громадянам логіку змін, обрали роль модераторів суспільної тривоги.

Найпомітніші бенефіціари цієї технології – народні депутати Ірина Борзова, Лариса Білозір та Оксана Савчук, які вибудовують риторичні барикади про захист традиційної школи. З погляду політики їх нескладно зрозуміти: легше поширювати бацили страху, аніж пропонувати варіанти, що підвищують якість освіти. Такі політики паразитують на очікуваннях людей «залишити як є», фіксуючи систему в точці стагнації. Обіцяти «нічого не змінювати» вигідніше, ніж брати відповідальність за складні державні рішення. Фактично ми спостерігаємо спроби політичного рейдерства, коли інтереси наступних поколінь українців кілька їхніх «слуг» хочуть обміняти на електоральні бонуси.

Вінниччина vs Луганно: географія нерівності

Риторика політичних захисників освітнього «статусу-кво» героїзує малокомплектну школу як символ існування громади. Хоча насправді це – чинник консервації бідності. Школа, яка не здатна забезпечити дитині ані сучасного лабораторного обладнання, ані профільного вибору, ніколи не стане фундаментом громади.

Ця подвійна мораль є очевидною, якщо поглянути на освітні пріоритети політичного класу. Жоден із його представників не віддав свою дитину у малокомплектну сільську школу, а багато хто взагалі обрав інші країни. Маркером освітніх уподобань частини політичного класу є навчання їхніх дітей у дорогих західних

школах та коледжах. Відомі кейси, коли річна вартість освіти для сина міністра сягає двохсот тисяч доларів.

Спостерігаємо парадокс: представники правлячого класу платять за профільну академічну підготовку за кордоном для своїх дітей, але блокують цю можливість в Україні для українців. Вони готові прив'язати виборців до школи «поблизу рідної хати» з одним вчителем на п'ять предметів, обираючи собі бакалаврат у Страсбурзі.

Вони готові платити за трирічну профільну школу для своїх дітей за кордоном, розуміючи, що це – єдиний шлях до конкурентності. А своїх виборців, приміром на Вінниччині, переконують у «надмірності» 12-го року навчання і цим позбавляють їх майбутнього, сумісного зі світом. Це – цинічна спроба зберегти «соціальні ліфти» тим, хто може дозволити собі Луганно, і перетворити решту країни на освітній «мавзолей».

Місцеві еліти: політична економіка школи

На рівні громад спротив має іншу логіку. Вона базується на небажанні змінювати звичні управлінські правила. Адже школа в Україні – не лише освіта, а й ключовий елемент локальної інфраструктури. Це робочі місця, бюджетні потоки та соціальний вплив. Тому трансформацію мережі на місцевому рівні частина еліт сприймає як політичний ризик.

Більшість громад зрештою адаптується до нових правил гри. Але не всі. Опоненти реформ артикують спротив через лобістські платформи на кшталт Асоціації міст України, просуваючи ідею «відкласти реформу» до кращих часів. Про роль цієї структури, як «античного барана», у формуванні опору освітній трансформації ми детально досліджували тут і тут.

До речі, зрощення АМУ з виконавчою вертикаллю заслуговує окремого дослідження. Законодавство передбачає паритетне представництво асоціацій місцевого самоврядування при Кабміні. Але на практиці бачимо багаторічну монополію АМУ. Попри вимоги регулярної ротації, ця структура заблокувала доступ до урядового майданчика

іншим об'єднанням, тим же Асоціації ОТГ чи Всеукраїнській асоціації громад.

У результаті виникає небезпечне викривлення суспільної думки. Урядовці роками чують голос одних і тих самих кабінетних завсідників, тоді як сотні громад реально впроваджують реформу, але перебувають поза дискусією, оскільки належать до інших самоврядних асоціацій. Але у цей час вузькокорпоративні лобісти створюють ілюзію загального спротиву.

Інституційний консерватизм системи

Третій центр спротиву – верхівка освітньої системи. Частина директорів і ректорів звикла до моделі, в якій статус і фінансування закладу не залежать від досягнутих результатів. Профільна старша школа змінює правила. Вона концентрує ресурси, створює конкуренцію і змушує систему відповідати за результат.

Для системи, яка десятиліттями перебувала у стані інерції, такі зміни викликають страх. Адаже змушують визнати просту річ: школа – це передусім сервіс для дитини, а не програма зайнятості для дорослих.

Аудит можливостей, а не «стоп-кран»

Останніми днями опоненти реформи намагаються використати публічний діалог між Президентом і керівництвом МОН як доказ того, що реформа нібито «поставлена на паузу».

Насправді мова йшла про інше. Президент вимагав від уряду чітких розрахунків готовності інфраструктури – автобусів, укриттів, доріг і мережі ліцеїв. Тобто йшлося не про відмову від реформи, а про аудит готовності.

Це нормальна управлінська логіка. Спочатку окреслити карту змін, а потім переконатися, що система здатна їх реалізувати. Сильні – не бояться перевірки. Слабкі – валяться ще на етапі розрахунків.

Кейс дев'ятих класів: кінець великої маніпуляції

Ще одним аргументом противників реформи довгий час була тема дев'ятикласників. Лунали заяви, що учнів змушуватимуть посеред навчання масово переводитися до інших шкіл чи навіть населених пунктів.

Офіційні роз'яснення поставили крапку в цій історії: випускники 9-х класів 2026 року зможуть завершити навчання у своїх школах.

Це рішення засвідчує важливу річ. Ініціатори реформи готові до розумних компромісів, якщо ті справді захищають інтереси дітей. Коли маніпуляції зникають, опір реформі слабшає.

Освітня сумісність: питання державної стратегії

Реформа старшої школи – не примха міністерства і не експеримент реформаторів. Це питання технологічної сумісності України зі світом.

Українська школа працює за освітнім «інтерфейсом», який дедалі гірше інтегрується у глобальний освітній простір. Через це українські випускники стикаються з додатковими бар'єрами під час вступу до європейських університетів.

12-річна модель – не просто «зайвий» рік навчання. Це елемент нової архітектури старшої школи: профільність, концентрація предметів і можливість формувати індивідуальні освітні траєкторії.

Демографія: аргумент, який неможливо скасувати

Найсильніший аргумент на користь реформи – демографія. Це єдиний реформатор, якого неможливо звільнити чи звинуватити у політиці. Кількість дітей у шкільній системі стрімко скорочується. Якщо 25 років тому українські школи щороку випускали близько 800 тисяч учнів, то сьогодні – приблизно 360 тисяч. За демографічними прогнозами, до 2038 року ця цифра може знизитися до близько 250 тисяч.

Фактично опоненти реформи пропонують утримувати освітню систему, створену для країни з мільйонними поколіннями дітей, у ситуації, коли ці покоління скоротилися майже утричі. Фундамент з-під такої моделі вибиває демографія. А реформа лише намагається зробити цей процес керованим.

Українська школа працює за парадоксальною фінансовою моделлю подвійної оплати. Держава витрачає мільярди гривень на утримання мережі, але паралельно батьки змушені платити «податок на репетиторів». У випускному класі ця сума може становити від 50 до 150 тисяч гривень.

Чому реформу неможливо зупинити

Попри всі конфлікти, реформа старшої школи перейшла точку повернення. По-перше, нове покоління учнів навчається за стандартами Нової української школи з першого класу. По-друге, демографія більше не дозволяє утримувати стару мережу. По-третє, глобальна конкуренція за молодь лише посилюється.

Спроба зупинити реформу старшої школи нагадує спробу втримати воду в долонях. Можна на деякий час створити ілюзію контролю. Можна навіть переконати себе, що потік зупинився. Але вода все одно знайде шлях.

Так само працюють демографія, економіка і глобальна конкуренція. Тож справжнє питання сьогодні не в тому, чи відбудеться реформа. Воно значно жорсткіше: *її реалізує держава, чи вона відбудеться через фактичний розпад старої системи.*

У першому випадку Україна матиме шанс побудувати сучасну старшу профільну школу. У другому – ризикує перетворити власну систему освіти на музей минулого. І тоді головним експортом країни стануть її діти (<https://censor.net/ua/blogs/3610718/hto-navscho-vbiva-reformu-starsho-shkoli-v-ukra-n>). – 2026. – 15.04).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Сергій Захарін, державний секретар Міністерства освіти і науки України (2021–2023), доктор економічних наук, професор.

Кожен студент – це споживач освітніх послуг, який потребує додаткового правового захисту

Будь-якого здобувача освіти можна розглядати не тільки як фізичну особу, яка чогось навчається або якимось виховується. Будь-якого здобувача можна (і навіть доцільно!) розглядати також і як споживача освітніх послуг.

Фактично це визначено рішенням Конституційного суду України від 11 березня 2026 року, який розглянув справу за

конституційною скаргою щодо відповідності Конституції України окремих положень Закону України «Про вищу освіту».

Спочатку – нагадаємо деякі позиції, до яких пристав Конституційний Суд України (виходячи з оприлюдненого рішення). На наш погляд, в контексті заявленої проблеми, найбільш важливими є такі:

унаслідок укладення договору (контракту) [про навчання] виникають правовідносини між закладом вищої освіти та замовником освітньої послуги. Важливою складовою договору (контракту) є деталізація фінансових зобов'язань, що їх бере на себе фізична (юридична) особа – замовник освітньої послуги (с. 9);

договір (контракт) [про навчання] є різновидом цивільно-правового договору з ознаками споживчого договору, тому підлягає оцінюванню з погляду дотримання стандартів захисту прав споживачів (с. 9);

Конституційний Суд України зважає на приписи Директиви Ради 93/13/ЄЕС від 5 квітня 1993 року про несправедливі умови споживчих договорів, у преамбулі якої зазначено, що «приписи права держав-членів щодо умов договорів між продавцем товарів або постачальником послуг, з одного боку, споживачем цих товарів або послуг – з іншого, істотно відрізняються, національні ринки продажу товарів і надання послуг споживачам також різняться між собою, унаслідок цього між продавцем та постачальником може виникати порушення правил конкуренції, зокрема коли вони продають та постачають товари до інших держав-членів» (сс. 9-10);

Суд справедливості Європейського Союзу <...> зазначив, що «предметом спору є послуга, що надається цим закладом, яка є додатковою та допоміжною щодо його освітньої діяльності, а саме – надання на підставі договору безвідсоткового плану погашення сум, що належить сплатити студенту, який заборгував цьому закладу; за своєю природою така послуга є угодою про надання пільгових умов щодо погашення наявного боргу і, по суті, є кредитним договором». У цьому самому рішенні Суд справедливості Європейського

Союзу дійшов висновку, що навіть навчальний заклад з безкоштовною формою навчання можна вважати «продавцем» або «постачальником» послуг, якщо за договором він надає студенту пільгові умови для погашення заборгованості (наприклад, за реєстраційні збори або витрати на поїздку). (с.10);

наведена юридична позиція Суду справедливості Європейського Союзу підтверджує, що заклади вищої освіти, які надають платні освітні послуги, є постачальниками послуг, а студенти, як слабша сторона договору, – споживачами. (с. 10);

освітня послуга – це «комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання...» (с.11);

ключовими характеристиками цієї послуги в контексті розуміння договірних відносин, що виникають між закладом вищої освіти та здобувачем освіти, є результати навчання та вартість дій суб'єкта освітньої діяльності, спрямованих на досягнення результатів навчання. Такий предмет договору (контракту) обумовлює права, обов'язки та відповідальність сторін договору (контракту), а також можливість його дострокового розірвання (с.11).

А тепер – трішечки професорських роздумів з приводу прочитаного.

З точки зору економічної теорії, у національному господарстві виробляються або товари (продукти, що мають матеріальну природу – автомобілі, телевізори, меблі), або послуги (продукти, що мають нематеріальну природу – транспортні, медичні, перукарські).

Окрім того, окремі організації можуть виконувати роботи (йдеться про процеси перетворення наявних матеріальних продуктів на новий продукт з новими якостями – будівництво, ремонт).

Виходячи з цього, заклади освіти включаються до сфери послуг, а діяльність цих закладів спрямована на продукування (виробництво) освітніх послуг. Відтак, можна сказати, що заклади освіти виробляють освітні послуги, які спрямовані на задоволення потреб споживачів цих послуг.

Фактично, ці позиції (хоча і непрямо) підтвердив у своєму рішенні Конституційний Суд України.

Важливим є питання про споживача освітніх послуг. Споживач – це той, хто безпосередньо споживає певний економічний продукт (товар, послугу, роботу), отримуючи певну користь.

Підпункт 22 абзацу першого статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів» містить таку правову позицію: «споживач – фізична особа, яка придбає, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника».

У різних галузях споживачі можуть мати різні назви (статуси). На ринку перукарських послуг – клієнт. На ринку перевезень – пасажир. На ринку медичної допомоги – пацієнт. На ринку зв'язку – абонент. На ринку туристичних послуг – мандрівник.

Споживач на ринку освіти (освітніх послуг) має назву – здобувач.

У підпункті 8 пункту 1 статті 1 Закону України «Про освіту» наведено таке визначення: «здобувачі освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти».

Отже, споживачами освітніх послуг є абсолютно всі здобувачі освіти. Це і вихованець в дитячому садочку, це і учень (учениця) в середній школі або професійно-технічному училищі, це і студент (студентка) в університеті, це і слухач (слухачка) на курсах підвищення кваліфікації, це і аспірант (аспірантка) у науковій установі або університеті.

Кожен здобувач освіти, будучи споживачем освітніх послуг, має певні права та обов'язки. Ці права і обов'язки можуть визначаються і нормативно-правовими актами, і договорами (якщо вони укладені). Відсутність договору (приміром, щодо навчання у дитячому садочку або у школі) не означає, що здобувач освіти не має прав або обов'язків.

А тепер – деякі роздуми щодо якості освіти і освітніх послуг.

Виходячи із змісту статті 4 Закону України «Про захист прав споживачів», кожен споживач має право на: належну якість продукції та обслуговування; безпеку продукції; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію державною мовою про продукцію, її кількість, якість, асортимент, її виробника (виконавця, продавця); відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції (дефекту в продукції), відповідно до закону; звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав.

У контексті організації будь-якої господарської діяльності найважливіші питання – якість та безпечність. Будь-яка послуга – транспортна, медична, туристична, освітня – має бути безпечною. Тобто відповідати вимогам стандартів, нормативів та правил, що встановлені у певних нормативних документах.

Державні органи мають пильнувати, аби ринкові продукти (товари, послуги) були безпечними, а реклама про ці продукти – достовірною.

Якість – це категорія, яка більше «націлена» на конкретного споживача, на задоволення його конкретних потреб.

Наприклад, є ковбаса вищого гатунку, першого гатунку і другого гатунку. Державні органи слідкують, аби всі види ковбаси були безпечними (принаймні, не стали джерелом інфекційних хвороб). Водночас, ковбасу якої самої якості купувати і споживати – обирає покупець, виходячи із своїх потреб та можливостей.

Сфера освіти – не виняток. Завдання державних органів – встановити та контролювати так звані «мінімальні вимоги» до організації освітньої діяльності, у тому числі ці вимоги стосуються і безпечності освітнього простору. А вже споживачі повинні мати інклюзивні можливості самостійно визначити очікуваний рівень якості освітніх послуг – приміром, обирати для навчання заклад з урахуванням змісту освітньої програми та привабливості додаткових послуг.

У підпункті 29 пункту 1 статті 1 Закону України «Про освіту» вказано: «якість освіти

– відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг».

Приписом підпункту 30 зазначеного пункту визначено: «якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг».

Кожен здобувач (споживач освітніх послуг), відповідно, має право вимагати від виконавця (адміністрації закладу, педагогічних працівників, допоміжного персоналу) надання послуг належної якості. Наприклад – проводити повноцінне (а не скорочене) заняття, проводити змістовні (а не формальні) лекції, демонструвати справжні (а не лише описові) хімічні досліди, організувати реальну (а не удавану) виробничу практику, надавати доступ до сучасних (а не застарілих) підручників тощо.

Значною методологічною проблемою є вироблення підходів до проведення оцінки (у тому числі грошової) освітньої послуги.

По-перше, ціна освітньої послуги для конкретного споживача залежить від чисельності осіб, що її одночасно споживають. Тому вартість навчання на мистецьких спеціальностях (у групі може бути 2–3 здобувача) значно перевищує вартість навчання на гуманітарних спеціальностях (у групі може бути 25 здобувачів).

По-друге, ціна на освітню послугу в значній мірі формується під дією ринкового попиту та ринкової пропозиції, які постійно змінюються. Тому вартість навчання на юридичних спеціальностях значно перевищує вартість навчання на педагогічних спеціальностях (оскільки юристи отримують вищі доходи, аніж педагоги). Хоча в реальному житті матеріальні витрати на підготовку педагога можуть перевищувати витрати на підготовку юриста.

По-третє, споживання освітньої послуги – це одночасно і споживання, і інвестування у своє майбутнє. Є професії, які передбачають можливість так званої «самозайнятості» (підприємець, нотаріус, адвокат, стоматолог,

репетитор) – відповідно, здобувач після закінчення навчання може сподіватися на більший рівень доходу, аніж наймані працівники.

По-четверте, освітні послуги споживаються для задоволення різних потреб, як матеріальних, так і духовних, які не завжди можуть бути вимірні. Наприклад, відомо, що деякі люди здобувають освіту не для подальшого працевлаштування, а просто скоріше заради задоволення специфічних особистих потреб, які не піддаються формалізації.

По-п'яте, якість освітньої послуги навіть з суто економічної точки зору – поняття взагалі переважно суб'єктивне, оскільки різні споживачі мають різну економічну мотивацію. Одні студенти бажають вчитися, аби займатися улюбленою справою, інші – аби багато заробляти, треті – аби отримати перспективу кар'єрного зростання, четверті – аби переїхати у велике місто, п'яті – аби пройти інтернаціональну соціалізацію та закріпити мовленнєві навички (якщо студент навчається за кордоном). Отже, якість освітньої послуги буде принципово різною навіть для споживачів, які навчаються в одній академічній групі, оскільки в результаті навчання вони задовольняють різний «набір» потреб, які є суцільно індивідуальними.

По-шосте, для будь-якої послуги, у тому числі і освітньої, характерна так звана «непостійність якості», внаслідок чого собівартість її виробництва не може бути усталеною і часто змінюється навіть в межах одного освітнього закладу. Так, різні університети для виробництва освітньої послуги використовують різні ресурси (матеріальні, людські). Тому і вартість послуг, вироблених за однаковими освітніми стандартами, але в різних місцях або в різний час – є різною.

По-сьоме, освіта, здобута особою у одній країні, є не завжди такою, яка відповідає освітнім стандартам іншої країни. Причому вказане не завжди залежить від якості освіти. Наприклад, студент-медик вивчає ліки, які є актуальними в одній країні або в одному регіоні світу, але в інших країнах застосовуються зовсім інші ліки.

По-восьме, не можуть надати об'єктивну неупереджену оцінку якості освітніх навіть

ті споживачі, які її повністю отримали (наприклад, випускники університетів), оскільки практична цінність освітньої послуги може бути перевірена лише в процесі реальної трудової діяльності.

По-дев'яте, споживачі позбавлені можливості порівнювати якісні характеристики отриманої ними освітньої послуги з аналогічними послугами, що виробляють (надають) інші навчальні заклади.

По-десяте, на сприйняття освітніх продуктів доволі помітно впливають позаекономічні чинники – мода, реклама, чутки, поради друзів, «експертні думки». Нерідко трапляється, коли в одному році на певну спеціальність (туризм, логістика, іноземна філологія) високий конкурс, а в іншому році – недобір. Навіть фахівцям важко спрогнозувати конкурсну ситуацію на ту або іншу спеціальність.

Пересічному споживачу (здобувачу) самостійно, без сторонньої допомоги, розібратися у цих та інших аспектах вкрай важко, майже неможливо. Взагалі вважається, що будь-який споживач, оскільки він не має спеціальних (професійних) знань у певній сфері, є стороною більш «слабкою» (більш вразливою), аніж виробник товару чи надавач послуги.

Відтак, будь-який споживач потребує додаткового правового захисту, а також має право на повну і достовірну інформацію щодо всіх аспектів та особливостей продукту (товару, послуги). Повною мірою це стосується і здобувача освіти.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організацій (<https://osvita.ua/blogs/96686/>). – 2026. – 15.04).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Ігор Лікарчук, доктор педагогічних наук, професор.

Профілізація без вибору – це не освіта, а сортування дітей

Згадайте народну приказку «Силоміць милим не станеш». Вона спала мені на думку після учорашньої розмови з батьком учня, який у 2027 році закінчить 9-й клас.

Дитині вже сьогодні в ліцеї, де він навчається, кажуть: «Ми будемо академічним ліцеєм. Але ти в нього не потрапиш. Бо не тягнеш...»

У батька дилема: в академічний ліцеї – зась, тож єдина дорога – у професійний. Але ні син, ні батько такої освітньої траєкторії не бачать. Тому він і запитав мене: «Силоміць відправлятимуть до ПТУ, чи як? Не підемо, і крапка». І отут я згадав приказку про силоміць милим не будеш.

Відразу відповім тим, хто почне писати щось подібне: «потрібно було вчитися краще», «нехай би батько раніше думав» і тому подібне. Майже згоден. Крім одного – бажання гарно вчитися залежить не лише від учня чи батьків. Але і від закладу, у якому учень навчається.

То хто винуватий в тому, що в дитини немає мотивації до навчання – тема вічна і актуальна. Особливо – в нашій країні, де рівень освіти і освіченості мало впливає на можливість стати багатим, успішним і «уважаємим». Але наразі – не про це.

Я сьогодні про те, чи не будуть порушені права дітей на рівний доступ до освіти, якщо реформатори із МОН та амбасадори від різноманітних грантових організацій дотиснуть громади і суспільство, щоб існуючу доступну мережу закладів повної загальної середньої освіти знищити, створивши натомість щось «європейське» за назвою і формою, але совкове за можливістю реалізувати елементарне людське право на рівний доступ до якісної освіти.

Якщо ретельно аналізувати все те, що кажуть реформатори і амбасадори про профільну школу, то мимоволі напрошується висновок, що після її утвердження в Україні фактично створиться ситуація, коли значну частину дітей почнуть «відсікати» від академічної освіти ще у 14–15 років.

І це «відсікання» відбудеться НЕ за вибором дітей чи їхніх батьків. А за рішенням закладу або системи.

Фактично ми повертаємося до старої, добре забутої моделі: «Не хочеш добре вчитися –

підеш у ПТУ». Цю модель я добре вивчив ще у середині 80-х років минулого століття, коли, працюючи директором профтехучилища, образно кажучи, жорстко воював із керівниками шкіл, які у профтехосвіті бачили своєрідний відстійник чи виправний заклад для «поганих» учнів.

І бачу, що це повертається... Тільки наразі воно називається красиво – «профілізація», «освітні траєкторії», «європейський досвід». Але суть не змінюється.

І тут виникає ключове запитання.

Хто і на якій підставі у 9-му класі визначатиме, «тягне» дитина чи «не тягне» академічний рівень? Учитель? Директор?

Тобто той самий заклад, який роками не зміг цю дитину навчити? У такому випадку – це буде не просто управлінське рішення. Це буде вирок.

Чи це буде теперішній НМТ із чиновницькою технологією визначення порогу «склав / не склав»? Тоді це буде абсурд. І сила-силенна роботи для репетиторів

Міносвіти і амбасадори про систему відбору до академічних ліцеїв, створення яких потужно стимулюють, використовуючи і бюджетні заманухи, уперто мовчать. Хоч в управлінських колах давно гуляють цифри про орієнтовний розподіл потоків випускників на етапі переходу до профільної школи: у академічні ліцеї – 20%, а у професійні – 80%.

Мовчать тому, що розуміють: це буде «бомба» для українського суспільства.

Натомість нам розповідають про «європейські моделі», забуваючи сказати головне: у більшості європейських країн профілізація – це вибір. Реальний вибір. З альтернативами. З переходами. З можливістю змінити траєкторію. У Європі немає ситуації, яку планують у нас: «сюди – можна, а туди – ні».

Бо це вже не про вибір. Це про відбір. Профілізація без вибору – це не освіта. Це сортування дітей.

І от тут ми повертаємося до тієї самої приказки. Про силоміць милим не станеш.

Можна силоміць назвати заклад «академічним ліцеєм». Уже робимо.

Можна силоміць намалювати мережу. Уже малюємо.

Думаю, що впроваджувальники НУШ за солідні грантові зарплати вже думають, як «перерозподілити» дітей. Щоправда – не своїх, а чужих.

Нехай думають і навіть працюють. Дурна справа – не хитра.

Чому вона дурна? Тому що сьогодні чи завтра переконати батьків, що їхній дитині «сюди – можна, а туди – ні» силоміць буде практично неможливо. Батьки про це вже відверто кажуть сьогодні. Люди в Україні змінилися. Вони стали іншими, ніж були в радянській системі.

І останнє.

Досвід свідчить, коли освітня реформа не акцентується на вчителі, на якості навчання, на мотивації дитини, а спрямовується на зміну вивісок, мережі, типів закладів і розподілу потоків – її шлях завжди завершується на кладовищі освітніх реформ. Яке в Україні розростається і, як бачу, ніколи не буде закритим для поховань.

Бо реформи, які починаються з примусу чи заманух, інакше не закінчуються (<https://osvita.ua/blogs/96692/>). – 2026. – 16.04).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ігор Терехов, Харківський міський голова (з 2021 року), голова Асоціації прифронтових міст та громад (з 2025 року)

Не утримувати у статусі, а повертати до нормального життя: якою має бути мета державної політики щодо ВПО до 2030 року

Повномасштабна війна змінила Україну не лише масштабом руйнувань чи безпековими викликами. Вона радикально змінила життя мільйонів людей усередині країни. Внутрішнє переміщення сьогодні – це не тимчасовий епізод, не вільний вибір людей і не вузька соціальна тема, а одна з найбільших структурних змін, через яку проходить держава та наше суспільство.

Саме тому підготовка Стратегії державної політики щодо ВПО до 2030 року завдання

україн важливе. Передусім для конкретних людей і родин, що опинились у дійсно важких життєвих обставинах, і, водночас, для майбутнього української держави. «На виході» українське суспільство має отримати не схоластичний набір рекомендацій, а конкретний план дій і рішень, підпорядкованих єдиній меті – допомогти людям повернутись до нормального життя. В цьому я бачу зміст і сенс цього документу.

Потрібно розуміти, що за статусом внутрішньо переміщеної особи стоїть не тільки факт переїзду, втрата людиною дому, звичного середовища, роботи, соціальних зв'язків та передбачуваності. А й питання, на яке держава має дати чесну і системну відповідь: «Що далі?».

Відтак політика щодо ВПО не може зводитися до банального адміністрування статусу, обліку чи поодиноких виплат. Її завдання значно вагомніше – допомогти людині знову стати самостійною, відновити нормальне життя, інтегруватися в громаду, працювати, виховувати дітей та планувати майбутнє. Іншими словами, основна мета політики підтримки переселенців – витягти людину з режиму виживання та повернути до режиму нормального життя.

Для Асоціації прифронтових міст і громад (АПМГ) це дуже важливе і практичне питання. Наші громади щодня живуть і працюють із внутрішньо переміщеними особами. Ми бачимо не абстрактну статистику, а реальних людей, які приїхали після втрати дому, евакуації чи повторного переміщення, часто – без чіткого розуміння, що з ними буде завтра. Ми бачимо і навантаження на громади, які мають одночасно підтримувати базову життєздатність, реагувати на безпекові ризики та забезпечувати людям нормальні умови життя.

Саме виходячи з цього досвіду, ми подали свої пропозиції до Стратегії державної політики щодо ВПО до 2030 року.

На наш погляд, головна проблема нинішньої системи в тому, що вона часто залишається фрагментованою. Людина змушена самостійно шукати вихід – окремо оформлювати допомогу, окремо шукати житло, окремо вирішувати

питання роботи, окремо розбиратися з доступом до медицини, освіти чи соціальних послуг. У результаті держава ніби формально присутня, але фактично людина часто залишається сам на сам із власною кризою.

Цю логіку потрібно змінювати.

Єдиний маршрут державного супроводу

Державна політика має перейти від моделі «облік і виплати» до моделі «супровід і результат». Не людина має ходити по різних інстанціях і збирати допомогу по частинах – за неї це має робити система. Тобто держава повинна забезпечити супровід людини від першого дня після переміщення до моменту, коли вона досягає стабільності.

Саме тому одним із ключових рішень має стати запровадження єдиного маршруту підтримки ВПО. Це означає, що від моменту переміщення людина потрапляє не в хаотичний набір процедур, а в послідовну систему. Спочатку – первинна стабілізація і базові потреби. Потім – оцінка реальної ситуації домогосподарства. Далі – визначення траєкторії: повернення додому, якщо це стане безпечно можливим, або повноцінна інтеграція в нову громаду. Після цього – індивідуальний план підтримки і супровід до конкретного результату.

«Житло, робота, послуги» – як формула державної допомоги

Але жоден маршрут не спрацює, якщо не буде зрозумілої основи інтеграції. І тут ми виходимо на просту формулу: житло + робота + послуги.

Без житла немає стабільності. Без роботи немає майбутнього. Без доступу до медицини, освіти і соціальних послуг немає нормального життя. Саме тому ці три напрями не можна розглядати окремо – вони мають бути зібрані в єдину систему.

Якщо людина отримала допомогу, але не має де жити – не буде інтеграції. Якщо вона має тимчасове житло, але не має роботи – не буде стабільності. Якщо працює, але не має доступу до дитячого садка, школи, лікаря чи базових сервісів – громада стане для неї не місцем для життя, а лише точкою тимчасового перебування.

Тому, на нашу думку, стратегія має прямо закріпити, що політика щодо ВПО – це не набір розрізнених програм, а цілісна архітектура рішень.

Справедливий і людський підхід

Окремо хочу наголосити на фінансовій політиці. Сьогодні особливо важливо не допустити, щоб державна логіка щодо ВПО звузилася до фіскального підходу – як скоротити видатки, посилити формальні критерії та обмежити коло отримувачів допомоги. Адресність підтримки важлива, але вона не може перетворюватися на механічне звуження доступу до базових гарантій.

В умовах війни однакові формальні критерії дуже часто не відображають реальної вразливості. Сім'ї можуть перебувати у принципово різних життєвих обставинах, навіть якщо на папері виглядають схоже. Повторне переміщення, небезпека, нестабільна зайнятість, дефіцит житла, наявність дітей, родичів старшого віку чи осіб з інвалідністю – все це має враховуватися при ухваленні рішень.

Тому фінансова політика має бути диференційованою. Вона має враховувати всі вищезгадані обставини, включно з реальними умовами життя, станом ринку праці, вартістю житла і навантаженням на громади. Майнові чи дохідні критерії не повинні автоматично позбавляти людину підтримки без оцінки її фактичної ситуації.

Так само важливо розуміти, що підтримка ВПО – це не просто витрати бюджету. Це інвестиція в людей, які можуть працювати, платити податки, відкривати бізнес, вчити дітей, відновлювати економіку і розвивати громади. Якщо держава допомагає людині досягти стабільності, вона не просто виконує соціальну функцію, вона інвестує в майбутню спроможність країни.

Підтримка ВПО на прифронтових територіях

Особливого підходу в цьому контексті потребують прифронтові території – це принципове питання справедливості державної політики. Громади, які живуть під постійною загрозою обстрілів, евакуацій, нестабільного ринку праці та повторного переміщення, не

можуть працювати за тими самими правилами, що й громади в глибокому тилу.

Прифронтові території сьогодні одночасно утримують життєздатність регіонів, приймають ВПО, несуть підвищені витрати на базову інфраструктуру і працюють у значно складніших економічних умовах. Тому для них мають діяти окремі інструменти: вищий рівень підтримки, довші програми, гнучкіші правила верифікації, спеціальні стимули для роботодавців і розвитку місцевого бізнесу, пріоритетне фінансування соціальної та медичної інфраструктури.

Мета не регулювання статусу, а допомога налагодити життя

Окрема тема – статус ВПО як такий. Він не повинен ставати довічним – це тимчасовий інструмент державної політики, а не форма існування людини запрограмована на роки вперед. Тим більше не «ярлик», який навішують на людину, принижуючи її гідність і положення у суспільстві. Наше завдання не утримувати людину в цьому статусі, а допомогти їй вийти з нього через досягнення реальної житлової, економічної та соціальної стабільності.

Але цей вихід має бути не різким, а м'яким і поетапним. Держава не може просто припинити допомогу, бо людина формально перестала відповідати одному з критеріїв. Має діяти логіка переходу: зі збереженням підтримки на певний період, із правом повторного включення до системи у випадку погіршення безпекової ситуації чи повторного переміщення, з винятками для вразливих категорій.

Сильна державна політика щодо ВПО – це не політика збереження статусу, це політика повернення до нормального життя.

Саме так ми бачимо зміст Стратегії до 2030 року. Вона має стати не документом про адміністрування наслідків війни, а частиною політики відновлення країни. Політики, в центрі якої людина, її гідність, її стабільність, її здатність знову бути повноцінною частиною громади, економіки і держави.

Тому що, врешті-решт, питання ВПО, як і питання ветеранів війни та решти категорій – це не лише питання соціального захисту. Це питання того, якою буде Україна після війни: країною нескінченних статусів і тимчасових

рішень чи країною, яка вміє повертати людям опору, перспективу і майбутнє (https://lb.ua/blog/ihor_terekhov/733476_utrimuvati_statusi_povertati.html). – 2026. – 19.04).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Тетяна Лузан, координаторка програми підтримки ветеранів, ветеранок та їхніх родин БФ «Право на захист»

Реінтеграція ветеранів і ветеранок: політика без визначення

Словосполучення «реінтеграція ветеранів» вже стало загальноживаним щонайменше в експертному середовищі й визначає одну зі складових мети державної ветеранської політики. Такий висновок можна зробити непрямо зі Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року й прямо – з публічних виступів ключових стейкхолдерів. Водночас виникають сумніви, чи ми дійсно говоримо однією мовою.

Що таке «реінтеграція ветеранів» і скільки вона триває?

Такого визначення наразі в законодавстві немає.

Стратегія ветеранської політики передбачає, що її метою є зокрема забезпечення комплексної державної підтримки для відновлення добробуту ветеранів та ветеранок з урахуванням впливу бойового досвіду, добробуту членів їхніх сімей та кроссекторальної допомоги протягом усього життя (підкреслення автора). У Стратегії добробут вимірюють ступенем задоволення потреб, що, зі свого боку, сприяє реінтеграції ветеранів і ветеранок.

Здавалося б, логічно припустити, що навпаки реінтеграція ветеранів і ветеранок – це процес, під час якого держава надає послуги й пільги, а її вимірюваний результат – це задоволеність їхніх потреб шляхом відновлення добробуту.

Два наявні законопроекти Кодексу законів про захист державності, незалежності та статус захисників держави вже містять визначення як добробуту, так і реінтеграції. Але крім визначень законопроекти не встановлюють

їхнього співвідношення, порядку реалізації реінтеграційних заходів, критеріїв вимірювання реінтеграції та моменту її досягнення. Іншими словами, не зрозуміло, у чому саме полягає реінтеграція ветеранів і ветеранок, але відомо, коли, на думку авторів законопроектів, має завершитися частина заходів підтримки.

Обидва зазначені законопроекти передбачають наступний підхід: протягом перших трьох років після звільнення надають посилену соціальну підтримку всім ветеранам і ветеранкам, а після – за наявності відповідних потреб і з урахуванням фінансово-майнового стану. До соціальної підтримки належить допомога, пов'язана з грошима:

- пільги на житлово-комунальні послуги;
- компенсація плати за оренду житла;
- пільговий проїзд міським і приміським транспортом.

Водночас законопроекти не встановлюють часових обмежень забезпечення іншими видами підтримки ветеранів і ветеранок, наприклад, гарантії у сферах освіти й професійної адаптації та сприяння економічній незалежності (працевлаштування, ветеранське підприємництво) тощо. Варто зауважити, що в законопроектах не вказано, що ці заходи підтримки надаватимуть протягом усього життя.

Таким чином, хоча держава ставить собі за мету реінтегрувати ветеранів і ветеранок, урешті-решт, її зміст на практиці залишається невизначеним.

Міжнародний підхід до реінтеграції ветеранів і ветеранок

Організації ООН напрацювали підхід до роботи неурядових організацій з ветеранами і ветеранками, який охоплює роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію (РДР).

Згідно з таким підходом, реінтеграція – це «процес надання цивільного статусу колишнім учасникам бойових дій і забезпечення їхнього сталого працевлаштування та доходу. Реінтеграція – це соціально-економічний процес із відкритими часовими межами, який зазвичай відбувається у громадах на місцевому рівні». (Генеральний Секретар, записка для Генеральної Асамблеї, А/С.5/59/31, травень 2005 року).

У межах РДР реінтеграційну підтримку можуть також надавати й членам сімей ветеранів і ветеранок.

З огляду на визначення, реінтеграція ветеранів і ветеранок не обмежена в часі, адже досягнення реінтеграції вимірюють саме задоволенням потреб. Тому, згідно з наявними рекомендаціями, реінтеграційна підтримка має будуватися на основі профілювання ветеранів, щоб задовольнити їхні конкретні потреби й посилити індивідуальні спроможності.

Крім того, реінтеграційна підтримка повинна мати:

- визначені цілі;
- результати;
- індикатори;
- кількісні показники;
- бюджетне планування;
- забезпечення фахівцями.

Що ж до наповнення реінтеграційної програми, то кожна неурядова організація визначатиме свій підхід, але рекомендації містять застереження, що хоча економічна включеність – це основа реінтеграції, її сталість потребує:

- психосоціальної, психологічної, психіатричної та медичної підтримки;
- юридичної допомоги;
- доступу до інформації;
- залучення ветеранів і ветеранок до політичних процесів, зокрема в перехідному правосудді.

Іншим релевантним прикладом може бути напрацьована Міжвідомчим постійним комітетом при ООН «Рамкова програма щодо довгострокових рішень для внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до неї сталість рішень для ВПО вимірюють наявністю їхнього доступу до, наприклад, засобів до існування та працевлаштування, встановлення правового статусу або участі в публічному житті, зокрема в контексті соціальної згуртованості тощо.

Зрозуміло, що побудова державної політики й проектна діяльність неурядових організацій – це не одне й те саме. Але основні принципи, зокрема щодо вимірюваності підходів до (ре)інтеграції ветеранів і ВПО, варто врахувати під

час побудови державної ветеранської політики в Україні.

Наступні кроки

Ні в кого не виникає сумнівів щодо потреби зміни радянських підходів до підтримки ветеранів і ветеранок. Разом з тим, закріплення на словах реінтеграції ветеранів і ветеранок як мети державної ветеранської політики є недостатнім.

Будь-яка державна політика має ґрунтуватися на знанні потреб. Тому, перш ніж приймати новий законодавчий підхід, варто належним чином наповнити даними про потреби ветеранів та ветеранок Єдиний державний реєстр ветеранів війни й проаналізувати їх. Такі дані мають містити щонайменше стать, вік й інвалідність, а також, наприклад, реєстрацію ВПО тощо.

Після потреб варто закріпити кількісні показники й індикатори для визначення досягнення реінтеграції ветеранів і ветеранок. Наприклад, усім ветеранам і ветеранкам, які завершили військову службу, надаватимуть кар'єрні консультації та вважатимуть, що реінтеграцію в цій сфері досягнуто, якщо 80% з них працевлаштуються. У такому випадку державна ветеранська політика повинна визначати бар'єри для працевлаштування інших 20% і усувати їх.

Також, під час планування реінтеграційних заходів підтримки слід враховувати й інші фактори, зокрема тривалість служби під час війни, перебування на лінії бойового зіткнення тощо.

Насамкінець зазначимо, що, по-перше, реінтеграція ветеранів і ветеранок – це не односторонній процес, результат якого покладається виключно на ветеранів. У цьому процесі та досягненні результатів активну роль відіграють держава і суспільство загалом, громада, роботодавці та сім'я. Це також має бути відображено в державній ветеранській політиці. По-друге, реінтеграційні заходи підтримки ветеранів і ветеранок мають завжди бути реальними й досяжними, а не тільки існувати «на папері» (https://lb.ua/blog/tetiana_luzan/733922_reintegratsiya_veteraniv.html). – 2026. – 21.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Віталій Кулик, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства

ЗАКОН ПРО «ЗРУЧНИЙ ДОСТУП» ДЛЯ ПРОВАЙДЕРІВ

Коли я вперше побачив законопроекти №15130 та №15131, зареєстровані 3 квітня 2026 року Олександром Федієнком, я подумав: або це технічна помилка, або хтось дуже хоче, щоб ми не помітили, як нам скручують руки. На жаль, помилки там не було. Був чіткий, цинічний план. І як слушно зауважили автори ресурсу «ПроОСББ» у своїй статті «Атака на сервітут: провайдери знову намагаються позбавити співвласників контролю над власним будинком», це – не перша атака лобістів-провайдерів, але цього разу «неймовірно відверта: оскільки на думку провайдерів вони праві, а весь світ неправий. треба викреслити сервітут з Цивільного кодексу і скасувати вже чинні рішення судів!»

План полягає в одному: назавжди викинути інститут сервітуту з багатоквартирних будинків. І зробити це так, щоб провайдери отримали безперешкодний доступ до спільного майна ОСББ на власних умовах. А ми, співвласники, просто зобов'язані були їх пустити. І нічого не могли вдіяти.

Давайте повільно, абзац за абзацом, розберемо, що саме пропонується. І чому це не просто черговий закон, а справжній напад на основи цивільного права.

Конструкція законопроектів, треба віддати належне авторам, витримана з безкомпромісною жорсткістю. Як зазначається у згаданій статті, вони не залишили жодної шпаринки: сервітут пропонується заборонити одразу в чотирьох ключових нормативних актах – у Цивільному кодексі (стаття 402), у Законі «Про електронні комунікації», у Законі «Про ОСББ» та у Законі «Про житлово-комунальні послуги». Єдиним дозволеним інструментом залишається «договір з доступу» за спеціальним законом 2017 року. Іншими словами, якщо тисячолітній

правовий інститут заважає бізнесу – його просто викреслюють.

Я не раз писав, що сервітут – це не примха українських юристів і не вигадка голів ОСББ. Це базовий інститут римського права, який століттями забезпечує баланс між потребою користуватися чужим майном і правом власника на захист. Його сила саме в тому, що він добровільний, а у випадку примусового встановлення через суд – компенсаційний. ОСББ використовують сервітут, щоб встановлювати прозорі умови для провайдерів: плату за ризики пошкодження конструкцій, за переповнення кабельних шахт, за безлад на технічних поверхах. І це працювало.

Але провайдерам такий розклад не сподобався. Вони хочуть заходити до наших будинків без зайвих розмов, без довгих зборів ОСББ і, головне, без обґрунтованої плати. І тут з'являється «договір з доступу» – покруч, створений ще у 2017 році для великої інфраструктури на кшталт «Укртелекому», але абсолютно чужий для житлового фонду. У цій моделі власник будинку фактично зобов'язаний впустити провайдера на уніфікованих умовах із граничними тарифами, визначеними десь у методиках. Тобто нам не просто забирають право вибору – нам зашивають рота готовим шаблоном.

Автори законопроектів у пояснювальних записках навіть не приховують справжньої причини. Вони прямо скаржаться, що ОСББ «застосовують механізм сервітуту» і що це «суперечить спеціальному Закону». Іншими словами, провайдери програвали суди – і тепер хочуть переписати правила під себе. Ви коли-небудь чули, щоб програє сторона в суді йшла не оскаржувати рішення, а міняти Цивільний кодекс? В Україні – тепер так можна.

Особливо хочеться звернути увагу на один пункт, який змушує здригнутися будь-якого правника. У Прикінцевих положеннях законопроекту №15130 зазначено: укладені договори сервітуту, в тому числі за рішеннями судів, підлягають приведенню у відповідність до «договору з доступу» протягом 6 місяців. Це означає, що закон ретроактивно скасовує чинні судові рішення. Ви розумієте, що це таке? Це

не просто порушення принципу верховенства права. Це плювок у бік кожного судді, кожної ОСББ, які виграли процес.

Автори намагаються маскувати цей свавілля гарними словами. «Правова визначеність», «усунення дискримінації постачальників», «європейські підходи». Але давайте без ілюзій. Правова визначеність не досягається переписуванням Цивільного кодексу під одного лобіста. Дискримінацією не є різні умови для різних провайдерів – це право власності, панове. А європейські директиви вимагають пропорційності та поваги до приватної власності, а не її скасування на угоду комерції.

Чому, власне, Олександр Федієнко так старається для провайдерів? Все просто, пан Федієнко є знаним лобістом інтернетпровайдерів. В себе на сторінці він розповідає про «схематоз» голів ОСББ, які нібито «доять» провайдерів, наводить приклад договору, де Асоціація ОСББ отримує 18% від платежів оператора, і робить висновок: «Жодних оренд, сервітутів, і так далі». Тобто особиста образа на конкретне ОСББ чи Асоціацію перетворюється на законодавчу ініціативу загальнонаціонального масштабу. Я не беруся стверджувати без залізних доказів, але запитую: чи випадково депутат, який так палко захищає інтереси провайдерів, ініціює закон, який рятує бізнес від необхідності платити ОСББ? Це створює дуже стійке враження конфлікту інтересів.

Як зазначають у статті «ПроОСББ», «законопроекти №15130 і №15131 – це реакція на судову практику, в якій ОСББ успішно захищали свою позицію: доступ до спільного майна має здійснюватися за нормами Цивільного кодексу, тобто через сервітут, а не через «договір з доступу»». Провайдери не можуть виграти у правовому полі за цивілізованими правилами – тому хочуть переписати правила під себе. А депутат Федієнко їм у цьому охоче допомагає.

Тому законопроекти №15130 та №15131 є неприйнятними. Вони порушують Конституцію (стаття 41 про недоторканність приватної власності), вони втручаються у базовий інститут Цивільного кодексу, вони ретроактивно скасовують судові рішення, і

вони маніпулюють поняттями, коли називають право власності дискримінацією.

Я закликаю профільний комітет Верховної Ради, всіх народних депутатів, які ще пам'ятають, що таке верховенство права. відхилити обидва законопроекти. Бо інакше ми створимо прецедент, коли будь-який лобіст зможе прийти до Ради, переписати Цивільний кодекс під свою вигоду і заднім числом скасувати незручні судові рішення. А це, погодьтеся, вже зовсім не про «правову визначеність». Це про правовий хаос. І ціна цього хаосу – наші з вами будинки, наші гроші та наша безпека (<https://censor.net/ua/blogs/3611359/zakon-pro-zruchnyyi-dostup-dlya-provayideriv>). – 2026. – 20.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ольга Голубовська, лікар-інфекціоніст, заслужений лікар України, професор

Коли докази втрачають баланс: криза доказової медицини

19 квітня у повідомленні отримала публікацію колеги, практикуючого хірурга Віктора Ставицького щодо доказової медицини. Перш за все, хочу щиро подякувати автору за те, що в такий складний час залишається справжнім лікарем, зберігає людяність, професійну чесність та любов до людей. Структуровано, аргументовано та логічно викладені положення, які пояснюють, як evidence-based medicine (ЕВМ), яка була сформована в 1990-х роках, поступово трансформувалась з революційної ідеї в догму.

Раджу усім лікарям її прочитати.

А я скажу декілька слів про те, як гарну наукову ідею можна спотворити та перетворити на релігійну догму. В 1990-х роках Девід Сакетт з колегами (Канада) сформував ідею щодо Evidence-based medicine (ЕВМ). Згідно цієї позиції, лікарські рішення мають ґрунтуватися на найкращих доступних доказах (переважно рандомізованих контрольованих дослідженнях РДК), ПОЄДНАНИХ із клінічним досвідом

лікаря та цінностями конкретного пацієнта. Цілком логічна і правильна установка, яка мала би прибрати багато суб'єктивізму в медицині.

Але згодом ЕВМ трансформувалася саме в догму, яка спрямована на знищення будь-якого клінічного мислення лікаря та нехтує загалом логікою подій, що відбуваються.

Ось основні причини та наслідки цього явища:

1. Багато експертів визнають, що докази «захопила» фарміндустрія. Позитивні результати досліджень публікують, негативні – ховають, даними маніпулюють. Професор Джон Іоаннідіс (один із найцитованіших у світі) прямо каже: ЕВМ «була викрадена» конфліктованими стейкхолдерами та експертами. Пітер Гьотше (співзасновник Cochrane) пішов далі: у книзі *Deadly Medicines and Organised Crime* він порівняв Big Pharma з мафією – корупція, підкуп, приховування даних.

2. Гадлайни проти справжньої ЕВМ. Замість гнучкого процесу, який був закладений засновниками ЕВМ, а саме – інтеграції доказів та клінічного досвіду () – з'явилася Guidelines-Based Medicine. Тисячі клінічних настанов від різних медичних товариств перетворилися на «святе писання». Лікаря заборонено думати, він ПОВИНЕН виконувати протокол, інакше – судові позови, штрафи і т.д. Пацієнт губиться в цьому цунамі, інтереси хворої людини десь на останньому місці в цьому ланцюгу. Професор Десмонд Шерідан із Лондона у книзі «Доказова медицина: найкраща практика чи обмежувальна догма» прямо називає це restrictive dogma, яка вбиває індивідуальний підхід.

3. Пандемія COVID-19 стала страшним і, на жаль, для багатьох людей смертельним випробуванням. І тут доказова медицина остаточно стала релігією. РДК вимагали для усього (маски, локдаун, звісно, лікування вже тяжко хворих людей). Водночас повністю ігнорувалися реальні клінічні дані або інші форми доказовості – обсерваційні дослідження, реальна клінічна практика. Окрім цього, всім відомо, що для отримання результатів РДК потрібні роки, а люди хворіють вже зараз. Альтернативні думки (про раннє лікування, імунітет, шкоду від локдаунів) цензурували

як «антинауку», відповідних фахівців демонізували усіма доступними методами. Давайте згадаємо сумнозвісні заклики, у т.ч., на жаль, від наших колег, про ненадання невакцинованим реанімаційним хворим медичної допомоги. Це вже, на мій погляд, справжнє дно і страшна деморалізація еліт, які дозволяють і заохочують такі висловлювання в той час, як люди знаходяться між небом і землею разом зі своїми лікарями.

Цитата із публікації В. Ставицького:

«В умовах пандемії або при лікуванні тяжких захворювань призначення плацебо пацієнтам контрольної групи може означати позбавлення їх потенційно ефективного лікування. Етичні комітети все частіше відмовляють у затвердженні таких досліджень, що створює парадокс: чим серйозніше захворювання, тим важче отримати «високоякісні» докази його лікування»... Наводжу приклад: дослідження RECOVERY про ефективність застосування дексаметазону у хворих на COVID було перервано достроково, оскільки в контрольній групі (яка його не отримувала) була надвисока летальність. Тобто для того, щоб довести абсолютно очевидні речі, треба було поховати контрольну групу.

Таким чином, колеги та друзі, від класичного, оригінального визначення «доказової медицини» від її засновників, а саме – Evidence (докази) + expertise (досвід лікаря) + values (цінності та особливості, пов'язані з пацієнтом) – чогось залишилось тільки «докази».

Але ж ми знаємо, що:

1. Багато речей неетично перевірити в РКД (наприклад, шкоду від куріння, вплив токсичних речовин, рідкісні побічні ефекти тощо).

2. Багато речей неможливо швидко або зовсім неможливо перевірити в РКД: новий збудник, незвичайний успішний досвід лікування рідкісних хвороб, коли лікуємо хворого без чіткого діагнозу тощо.

3. Часто в дослідженнях ігнорується коморбідність та індивідуальна варіабельність.

Але, на жаль, людська природа така, що легше поклонитися «доказам», ніж думати самостійно, тим паче, що такий думаючий лікар зразу отримує тавро «антинауковця».

Хоча абсолютно очевидним, особливо після початку пандемії COVID, є те, що зараз залишки від Evidence-based medicine у багатьох країнах – це часто догма під маскою науки, яка захищає систему, а не пацієнта.

А у нас, повторюю, прекрасні терапевтичні школи, і, як бачите, багато небайдужих лікарів.

Тому – прийде час, і все буде добре.

Кому цікаво, лекцію професора Джона Іоаннідіса можна знайти на ютубі. Він є провідним спеціалістом з вивчення наукових досліджень. У 2005 році опублікував легендарну статтю «Why Most Published Research Findings Are False» – одну з найцитованіших у історії сучасної науки. Його називають «голосом совісті» доказової медицини. У 2016 році написав відому статтю «Доказова медицина була викрадена: звіт для Девіда Сакета», де прямо звертається до автора ЕВМ і зауважує, що вона була «викрадена» комерційними інтересами, бюрократією та упередженими гайдлайнами (<https://censor.net/ua/blogs/3611459/chi-stala-dokazova-meditsina-dogmoyu-l-kar-diskutuyut-pro-transformats-yu-ebm>). – 2026. – 20.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ярослав Железняк, заступник керівника партії «Голос»

Про зброю і легалізацію

Думаю пост не сподобається обом сторонам.

У цілому, дискусія, яка несеться дуже дивна і спрощено виглядає так:

- противники зброї Уявляють Техас де все доступно і всі в один одного стріляють;
- прихильники зброї теж щось типу Техасу уявляють, де навпаки тільки всі відстрілюються від терористів.

Але давайте одразу просто визначимось, що США з усіх боків поганій і нерелевантний приклад для нас. Як з точки зору контролю обігу, так і з рівня насильницьких злочинів (дуже високий попри наявність зброї).

А є інший нормальний приклад. Чехія. І його теж використовують прихильники ідеї легалізації.

Ось тільки треба детально пояснити, що саме зробили чехи:

- у них справді легалізована зброя на самозахист. В т.ч. приховане носіння пістолета в громадських місцях.

- у них справді країна з дуже низьким рівнем вуличного насильства. Входить у топ-10 найбезпечніших країн світу.

- країна хоч і має трагічні події щодо стрілянини (у 2015, у 2019 та 2023 році), але в цілому не перетворилась в постійну зону бойових дій.

!!Але:

- ви ще спробуйте отримати цей дозвіл у Чехії. Там система в разі складніша і довша: екзамен, лікарський огляд, перевірка біографії, право на вилучення зброї та інше....

- всі інституції працюють. Довідку не купиш, екзамен не порешає.

- і головне: абсолютно нормально врегульовано саме право на самозахист. Вже у конституції навіть. (У нас практика навпаки жахлива).

- купа дуже жорстких систем контролю. Після трагедії 2023-го (там у Празі розстріл був 14-ти людей) у них якщо лікар бачить у базі, що в пацієнта є пістолет, і якщо людина в депресії – зброю вилучають за 24 години.

В результаті:

- При населенні у приблизно 10,5 мільйона осіб, у країні тільки 2,5% (280 тис) населення отримало право на носіння зброї для самозахисту.

- В жодній з трагедій це не зіграло ключову роль.

- В рівні злочинності самі чехи не сильно то і бачать у себе кореляцію між правом на зброю. Скоріше купа інших інституцій спрацювали.

Я цей пост пишу не «За» або «Проти». Пробачте, але це вже виглядає як дебати в офісі простих рішень де кожна сторона вигадує якусь міфологію)))

А про те, «Як?» можна та має бути нормально вирішено це питання. Ось Чехія справді гарний приклад. Просто треба так само чесно описувати як саме у них ця система побудована і розуміти, що для цього треба не тільки купу законів змінити, а і будувати інституції які це нормально проконтролювати зможуть (<https://>

[censor.net/ua/blogs/3611871/jeleznyak-chomu-diskus-ya-pro-legal-zats-yu-zbro-zvernula-netudi](https://www.censor.net/ua/blogs/3611871/jeleznyak-chomu-diskus-ya-pro-legal-zats-yu-zbro-zvernula-netudi)). – 2026. – 22.04).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Айдер Муждабаєв, журналіст, заступник генерального директора кримськотатарського телеканалу АТР

ЗБРОЙНУ СИЛУ – УКРАЇНЦЯМ. Кожен, хто доведе свою добросовісність, має право на пістолет

По-перше, мої щирі співчуття родичам загиблих і побажання найскорішого одужання пораненим терористом.

По-друге, такі терористи прагнуть розстрілу беззбройних, а не перестрілки з озброєними. Тому – пістолет кожному добросовісному громадянину, хто бажає його мати та зможе пройти ретельну всебічну перевірку в медиків, у поліції, в СБУ, перевірку всіх акаунтів у соцмережах. Можливо, щось ще, це мають визначити фахівці та законодавці.

Усе це – за державним безпековим протоколом, який має негайно затвердити Рада з Урядом. Це має бути дуже складно, але можливо за великим бажанням, і якщо протягом перевірки не виявиться жодного «червоного прапорця».

Мають бути рекомендації від декількох інших добросовісних власників зброї, сусідів, колег, ретельна перевірка біографії, можливо, поліграф тощо. (А не так, як було із цим терористом, який пройшов перевірку чисто формально, маючи жахливу, як пишуть, біографію.) Але можливість має бути.

Як у Польщі, де мій друг рік проходив перевірки, але зрештою отримав дозвіл і має добрий арсенал – і на випадок війни, і для повсякденного самозахисту.

Тоді цього покидька точно вбив би кожен третій-п'ятий перехожий на вулиці. Просто статистично це було б так. Тож вимагаймо цієї реформи у влади.

Бо час вочевидь настав (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/muzhdabaev/69e3cf895b986/>). – 2026. – 18.04).

**Блог на сайті «Українська правда»
Про автора: Юрій Луценко, політик**

Трагедія у Києві: емоції і рішення

Трагедія із розстрілом людей у Києві викликала бурю емоцій і пропозицій щодо проблеми безпеки в тилу.

Спочатку про емоції.

Я так і не розумію, чому Міністр ВС не приніс вибачення за дезертирство своїх озброєних підлеглих, які кинули мирних громадян під кулі вбивці. Це – обов'язок будь-якого керівника системи, що дала збій із людськими жертвами.

Я не розумію, чому після 4 років війни в Нацполі все ще є працівники, які не пройшли фронт і тікають лише від звуків пострілів.

Невже не можна організувати ротацію патрульних і бойових бригад Нацгвардії?

Я так і не розумію, чому не говорять про покарання тих працівників Дозвільної служби, які мали обов'язок вилучити ствол після ряду сутичок та погроз злочинця із іншими людьми.

Як і про відповідальність дільничних, які мали би бити на сполох першими.

Тепер про рішення.

На жаль, простих рішень немає.

У 18-19 столітті питання безпеки людей та їх майна було перекладено із самих озброєних громадян на державу. В авторитарних державах при цьому ще й всіяко обмежували наявність будь-якої зброї у людей.

Така система працює все гірше.

У нас вона давно стала ілюзією.

Злочинці легко купують будь-яку зброю.

Громадяни плюнули на корупційні державні процедури і заборони та запаслися колосальною кількістю нелегальних стволів.

Думаю, треба ввести абсолютно спрощену систему реєстрації короткостволів та неавтоматичних довгостволів.

Обмеження – лише за медичними показниками і за контакти з ворогом. За встановлені судом факти асоціальної поведінки або антиукраїнські висловлювання в соцмережах – скасування дозволу.

Треба також уточнити закон про право використання зброї для захисту життя, здоров'я та майна. Щоб ті, хто відбиває напад злочинця, не мордувалися місяцями в судах чи – тим паче – роками в тюрмах.

При цьому я за те, щоб ця зброя зберігалася по місцю проживання або в бізнес-об'єктах власника.

Вулиця – територія відповідальності поліції.

З високими правами і високою відповідальністю за результат.

За який несе відповідальність Міністр ВС і його політична сила.

Ми розуміємо, що поліцейський патруль неможливо приставити до кожного кварталу. Патрульних у нас всього 15-20 тис.

Значить, треба йти на дозвіл носіння зброї на вулиці іншим професійно навченим людям. У першу чергу – резервістам, учасникам бойових дій.

Ця система добровільних помічників поліції була. Але переродилася в бізнес-інструмент отримання дозволу на зброю.

Хто міг би координувати і контролювати цих людей?

Відповідь лежить на поверхні.

Це – перехід на систему виборних шерифів. З числа тих, кому громада довірить свою безпеку.

PS. Остання новина про те, що керівник Патрульної служби написав рапорт про відставку, викликає змішані почуття.

Добре, що є люди, для яких честь і відповідальність – не порожні слова.

Погано, що цим користуються ті, хто має набагато більше підстав для відставки (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/lucenko/69e52a3f6bae2/>). – 2026. – 19.04).

Блог на сайті «Ль.ua»

Про автора: Орест Чемерис, ректор ЛНМУ імені Данила Галицького

Рікзміні нових рішень: як трансформується медична освіта

Медичну освіту в Україні критикували давно і на різних рівнях. Часто справедливо.

Адже сучасна медицина потребує лікарів, які не лише володіють глибокими теоретичними знаннями, а й мають відпрацьовані до автоматизму практичні навички.

Саме тому у 2024 році Міністерство охорони здоров'я почало реформу медичної освіти, а Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького обрали базою для пілотного проєкту цих змін. 2025 рік для нас став роком серйозних викликів і початком великої трансформації, яка визначатиме майбутнє медичної освіти в Україні.

Бути першими – означає не просто реалізовувати нові підходи, а фактично створювати модель інтеграції освіти, науки та клінічної практики. Що це дасть для медичних фахівців та мільйонів українських пацієнтів?

Університетська лікарня – новий формат медицини

Ключовим елементом трансформації стало створення першої в Україні багатопрофільної університетської лікарні. Її мета – поєднати навчання майбутніх лікарів із реальними клінічними процесами. Адже медицина – це професія, де досвід роботи з пацієнтом є не менш важливим, ніж академічні знання.

Сьогодні Університетська лікарня ЛНМУ – це:

- два лікарняні кампуси
- 40 клінічних відділень
- 1350 ліжок
- майже 3 тисячі працівників
- 45 клінічних кафедр

На базі лікарні вже створено 11 клінік, які об'єднують профільні кафедри університету та клінічні відділення. Це дозволяє ефективніше використовувати науковий і кадровий потенціал, а також забезпечує студентам і інтернам безпосередню участь у клінічному процесі.

Ми щиро вдячні Львівській обласній раді, Львівській обласній військовій адміністрації та Міністерству охорони здоров'я за підтримку цієї реформи.

Нові можливості для пацієнтів

Університетська лікарня – не лише освітній простір. Це і сучасний медичний центр, де

пацієнти отримують медичну допомогу, зокрема високоспеціалізовану.

За підтримки держави лікарня отримала медичне обладнання на понад 120 мільйонів гривень. Уже найближчим часом розпочне роботу новий магнітно-резонансний томограф, а також завершується створення Центру інтервенційної радіології та реперфузійної медицини.

Це означає нові можливості лікування пацієнтів із інфарктами, інсультами та іншими серцево-судинними захворюваннями.

Важливою є і підтримка міжнародних партнерів, благодійних організацій та урядів іноземних держав, які допомагають нам розвивати університетську медицину. Наприклад, пріоритетним напрямком є співпраця з Charité – Universitätsmedizin Berlin (Німеччина) – однією з найбільш авторитетних університетських клінік Європи і одним із найавторитетніших медичних та дослідницьких центрів світу.

Лікарі нашої лікарні отримують унікальний шанс проходити стажування на базі Шаріте. Спільні консилиуми, робочі зустрічі та майстер-класи дозволяють нам впроваджувати світові стандарти якості медичної допомоги безпосередньо у Львові. Ми об'єднуємо зусилля для участі у масштабних міжнародних дослідженнях.

Освіта під час війни

Ми відкрили нові освітні програми, які відповідають актуальним потребам системи охорони здоров'я і викликам повномасштабної війни:

- фізична терапія;
- протезування-ортезування.

Ці спеціальності мають один із найвищих конкурсів серед абітурієнтів.

Інтерес українських абітурієнтів до медичної освіти зростає. Цього року до університету вступили 838 студентів, що більше, ніж торік.

Утім, повномасштабна війна вплинула на відтік іноземних студентів. Якщо до 2022-го року в університеті навчалося близько 1600 іноземців, то сьогодні їх залишилося трохи більше ста.

Міжнародна співпраця та інновації

Спільно з французькими та британськими організаціями ми створили навчальні операційні, де військові хірурги проходять спеціалізований курс Damage Control Surgery. За рік тут уже пройшли підготовку 15 груп лікарів, які вирушили на фронт повністю підготовленими до роботи в умовах бойових дій. Така підготовка безпосередньо впливає на швидкість і якість надання медичної допомоги, збереження життя поранених та ефективність роботи медичних команд у надскладних умовах війни. Саме системне навчання і відпрацювання практичних навичок дозволяють лікарям діяти впевнено, злагоджено та професійно там, де ціна кожного рішення – людське життя.

А спільно з урядом Франції ми створили інноваційний центр протезування на загальну суму 2,47 млн євро. Центр оснащений сучасними 3D-принтерами і може виготовляти до 600 протезних компонентів щомісяця.

Крім того, при університеті запустили координаційний центр доклінічних та клінічних досліджень. Уже сьогодні на базі університетської лікарні проводять 49 клінічних досліджень, у межах яких вивчають складні захворювання та шукають рішення, що дають змогу продовжити й покращити життя пацієнтів. Зокрема, дослідження стосуються хвороби Крона, розсіяного склерозу, легеневої артеріальної гіпертензії, системного червоного вовчака, спадкового ангіоневротичного набряку та онкологічних захворювань.

Це також важливий крок інтеграції української медицини у світову наукову спільноту.

Попереду ще багато роботи. Серед ключових планів:

створення реабілітаційного центру для дітей та підлітків, постраждалих від війни

відкриття Центру ядерної медицини у співпраці з Львівським онкологічним центром

подальший розвиток університетської лікарні

І – завершення експериментального проєкту реформування медичної освіти. Його логічним підсумком має стати систематизація напрацьованого досвіду, його поширення на інші університетські й лікарняні бази, а також

формування успішного прикладу, як можна трансформувати медицину та медичну освіту на практиці.

Результати цього проєкту мають перейти у площину державних рішень – із відповідними змінами нормативно-правової бази для закріплення нових підходів та масштабування їх на національному рівні.

Ми усвідомлюємо, що шлях не буде простим. Будуть помилки, скепсис і спротив. Але майбутнє української медицини залежить від того, наскільки ефективно ми зможемо поєднати освіту, науку та клінічну практику (https://lb.ua/blog/orest_chemerys/734584_rik_zmin_novih_rishen_yak.html). — 2026. — 24.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Юрій Левченко, голова партії «Народовладдя», засновник Волонтерського центру «UA.HELP», народний депутат України VIII скликання.

Нардепи проштовхнули зміни до законодавства, які дозволять їм не звітувати за використання «депутатських» коштів та фактично легалізують їхнє розкрадання!

Нещодавно Верховна Рада прийняла зміни до законодавства, які дозволять нардепам не звітувати за кошти, виділені на виконання депутатських повноважень та не нести жодної відповідальності за їхнє нецільове використання. До статті 32 Закону України «Про статус народного депутата України», яка стосується фінансування видатків, пов'язаних з депутатською діяльністю, додали наступне речення:

«Народний депутат самостійно, на власний розсуд, визначає напрями та порядок використання коштів для компенсації вартості проїзду і відшкодування витрат, пов'язаних з виконанням депутатських повноважень, а також коштів, визначених частиною першою статті 28 цього Закону, не звітує та не несе юридичної відповідальності за напрями та порядок використання таких коштів.»

Ці зміни ухвалили з грубим порушенням Регламенту Верховної Ради України, адже

відповідні зміни до Закону «Про статус народного депутата України» проштовхнули при прийнятті урядового законопроекту 15110, який стосується внесення змін до Податкового кодексу України щодо сплати військового збору. 7 квітня законопроект проголосували за основу і в цілому як закон, а вже 14 квітня Президент України Володимир Зеленський підписав новоприйнятий закон.

За цей закон проголосували 257 нардепів майже з усіх парламентських фракцій і груп (фракція «Батьківщини» не голосувала, але зовсім з інших причин – у зв'язку з неврахуванням їхніх пропозицій щодо військового збору, і при цьому не виступала проти цих ганебних нововведень). Особливо показовим є те, що жоден нардеп, навіть з числа тих, які не голосували, під час обговорення законопроекту не виступив проти явно корупційної та невідповідної Регламенту норми.

Закон, до речі – дуже короткий, трохи більше однієї сторінки. І не помітити там зміни до Закону «Про статус народного депутата України» про «депутатські» кошти – просто неможливо. Хоча, звісно, після того, як це питання отримало інформаційний резонанс, все одно знайдуться нардепи, які нахабно заявлятимуть, що «не помітили» або «не розібралися», за що врешті-решт вони проголосували.

Нагадаємо, що наприкінці минулого року при прийнятті Закону про Державний бюджет України на 2026 рік було так само нахабно проштовхнуто поправку, якою було ВТРИЧІ збільшено розмір коштів «на виконання депутатських повноважень» – до 200 тисяч гривень на місяць. Фактично це – легалізована «зарплата в конверті» – узаконений хабар для нардепів «слуг» та їх сателітів за те, що вони голосують за антинародні олігархічні закони.

А тепер на рівні закону вони ще й звільнили самих себе від будь-якого, навіть потенційного контролю щодо використання цих підвищених в рази «депутатських» коштів. Тобто для нардепів вже немає жодних, навіть суто формальних запобіжників щодо витрачання цих коштів на власний розсуд. Раніше для представників ЗМІ

та громадських активістів принаймні був шанс дізнатися про використання «депутатських» коштів через запит на публічну інформацію, а тепер – і цього немає.

Це ганебне рішення вчергове ілюструє те, що наша партія людей праці Народовладдя послідовно констатує: чинна Верховна Рада є абсолютно відірваним від реальності збіговиськом аморальних негідників і не представляє інтереси більшості українського народу, а працює виключно на інтереси одного найбагатшого відсотка громадян – олігархії та її обслуги. Ми закликаємо українців робити відповідні висновки, аби наступне скликання українського Парламенту нарешті отримало представництво не лише олігархії, але й більшості українського народу – людей праці! (<https://censor.net/ua/blogs/3612268/nardepy-proshthvhnuly-zminy-do-zakonodavstva-yaki-dozvolyat-yim-ne-zvituvaty-zaykorystannya-deputatskyh>). – 2026. – 24.04).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Микола Трофименко, заступник міністра освіти і науки

Україна та українська вища освіта чекають на вступників з ТОТ

Якщо ви зараз на тимчасово окупованій території, плануєте повернення або вже шукаєте можливість вступити до українського закладу вищої освіти, важливо знати: така можливість для вас є.

Україна передбачає спеціальні умови для тих, хто виїхав з окупації, або ще долатиме цей шлях.

Якщо ви виїхали з тимчасово окупованої території після 1 жовтня 2025 року або під час вступної кампанії 2026 року – результат НМТ для вступу не обов'язковий. Замість НМТ ті, хто не мають українського атестату, можуть скласти річне оцінювання у школі в складі освітнього центру та пройти співбесіду з двох предметів НМТ у закладі вищої освіти й брати участь у конкурсі на бюджет.

Потрібно скласти річне оцінювання з двох предметів – з української мови та історії України,

та пройти співбесіду у виші з математики та предмета на вибір.

Якщо ж свідоцтво про повну загальну середню освіту отримано за рахунок дистанційного навчання в українській школі, то у виші складається співбесіда з чотирьох предметів НМТ.

Для вступників з тимчасово окупованих територій і територій активних бойових дій також діє квота-2.

Вона дає можливість вступати на бюджет, конкуруючи з тими, хто опинився в таких самих обставинах. У більшості закладів вищої освіти квота-2 становить 10%, але не менше ніж одне місце. У тимчасово переміщених університетах та прифронтових – 40%.

Право участі у конкурсі на місця державного замовлення за квотою-2 не залежить від дати переміщення осіб, місце проживання яких зареєстровано на тимчасово окупованих територіях або територіях активних бойових дій.

Для вступу також не обов'язково мати український паспорт. Достатньо свідоцтва про народження.

А українське свідоцтво про повну загальну середню освіту можна отримати за спрощеною процедурою через освітні центри «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», які працюють при університетах. Звертатися варто до освітнього центру саме того закладу, де ви плануєте навчатися.

Ці центри розпочнуть роботу 1 червня і працюватимуть до 30 вересня.

Якщо ви або ваші близькі ще перебуваєте на тимчасово окупованій території, у межах ініціативи Президента України Bring Kids Back UA вам можуть допомогти виїхати безкоштовно, конфіденційно й із повним супроводом – навіть коли немає документів (<https://osvita.ua/blogs/96717/>). – 2026. – 21.04).

Блог на сайті «Oboz.Ua»

Про автора: Мирослав Гай, офіцер, волонтер, військовий журналіст

Україні потрібен адекватний закон про право на самозахист

Щодо теракту в Києві.

У російських терористів, злочинців, убивць завжди є необхідна, ефективна зброя в потрібний момент для скоєння злочину проти людства. І їм чхати на закон. В українського народу також є зброя – мільйони «стволів»: легальних, нелегальних, різних калібрів, нагородних, службових, мисливських, спеціальних, спортивних, трофейних тощо.

Єдиного, чого не має український народ, адекватного закону та права на самозахист, зокрема зі зброєю проти нападника.

А мало б бути не тільки право на самозахист в умовах війни, а й обов'язок.

І кримінальна відповідальність – не тільки терористу, а й тому охоронцю, поліцейському, військовому чи цивільному, які були на місці теракту, нападу, мали при собі зброю і не зробили нічого, аби запобігти чи зупинити напад на себе чи на цивільних.

А за оборону в межах оселі взагалі треба давати максимум «домашній арешт» на час розслідування і матеріальну компенсацію, якщо обґрунтованість самозахисту було підтверджено.

Як справи в інших країнах?

У більшості розвинених держав право на самозахист чітко врегульоване законом: У США діють принципи self-defense і в окремих штатах – stand your ground, що дозволяє захищати себе без обов'язку відступу.

У Швейцарії високий рівень володіння зброєю поєднується з жорсткою культурою відповідальності та підготовки.

В Ізраїлі доступ до зброї обмежений, але чітко регламентований – і держава системно готує громадян до дій у кризових ситуаціях.

У країнах Балтії – Естонії, Литві – право на зброю є частиною моделі національної безпеки.

Висновок, який повинна зробити Україна – має бути чіткий, жорсткий, розумний закон про самозахист, який діятиме на користь Держави та громадян

(<https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-obschestvo/ukraini-potriben-adekvatnij-zakon-pro-pravo-na-samozahist.htm>). – 2026. – 19.04).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 8 (316) 2026**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактор
Я. Маленко

Комп'ютерна верстка
Н. Крапіва

Підп. до друку 26.04.2026
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,56.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.